

UNIVERSITATEA “AUREL VLAICU” DIN ARAD
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ “ILARION V. FELEA”
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
DOMENIUL TEOLOGIE

**OPERA CANONICĂ A PR. PROF. DR. VALERIAN ȘESAN. O
EVALUARE CRITICĂ A OPEREI SALE ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU
SISTEMATIZAREA DREPTULUI BISERICESC**

COORDONATOR:

Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus

STUDENT DOCTORAND:

Pr. Florin Ioan Avram

ARAD

2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	6
1. Motivația și alegerea subiectului.....	6
2. Obiectul cercetării.....	7
3. Stadiul cercetării.....	7
4. Scopul, limitele și originalitatea.....	19
5. Metodologia cercetării.....	19
6. Structura și conținutul lucrării.....	20
7. Dificultăți întâmpinate.....	25
CAPITOLUL I: Dezvoltarea Dreptului canonic românesc în secolul al XIX- lea.....	26
1.1. Etimologia și înțelesul termenului de “canon”.....	28
1.1.1. Etimologia termenului “canon”.....	28
1.1.2. Relația dintre <i>canoanele</i> Bisericii și <i>legile</i> Statului.....	31
1.1.2.1. <i>Canoanele</i> : reguli pastorale ale Bisericii.....	32
1.1.2.2. <i>Canoane</i> și <i>legi</i> în Imperiul Bizantin.....	34
1.1.2.3. <i>Canoanele</i> Bisericii și <i>legile</i> Statului.....	37
1.1.3. Relația dintre <i>canoanele</i> și <i>dogmele</i> Bisericii.....	38
1.2. Evoluția semantică a termenului de “canon”.....	40
1.2.1. <i>Canon</i> – <i>regulă pastorală</i> aprobată sinodal și receptată eclezial.....	40
1.2.2. <i>Canon</i> – <i>epitimie</i> a duhovnicului.....	42
1.2.3. <i>Canon</i> – listă a cărților Bibliei.....	43
1.2.4. <i>Canon</i> – listă a sfinților Bisericii.....	44
1.2.5. <i>Canon</i> – rugăciune euharistică.....	44
1.2.6. <i>Canon</i> – cântare poetică a cultului creștin.....	45
1.3. Natura și definirea dreptului canonic ortodox în secolul al XIX-lea.....	45
1.4. Natura dreptului canonic și a canoanelor în opera Sfântului Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului.....	47
1.5. Elemente de drept canonic în opera Profesorului Constantin Clementie Popovici.....	50

CAPITOLUL AL II-LEA: Pr. Prof. Dr. Valerian Șesan – Referințe biografice.....53

2.1 Originea și formarea intelectuală.....	54
2.1.1 Studii generale și gimnaziale.....	55
2.1.2. Studii universitare.....	56
2.1.3. Studii de doctorat.....	57
2.1.4. Studii postdoctorale.....	57
2.1.5. Studii la Facultățile de Drept din Cernăuți, Viena, Praga – cu doctoratul în drept la Praga.....	57
2.1.6. Studii de specializare.....	58
2.1.7. La Universitatea din Atena.....	58
2.1.8. La Universitatea din Ierusalim.....	58
2.1.9. La Academia Teologică din Kiev.....	59
2.1.10. La Academia Teologică din Sankt Petersburg.....	59
2.2. Activitatea didactică și bisericească.....	59
2.2.1. Docent pentru Dreptul bisericesc la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1913).....	60
2.2.2. Profesor suplinitor la aceeași catedră (1918).....	61
2.2.3. Profesor titular la aceeași catedră (1919-1940).....	61
2.2.4. Decan al Facultății de Teologie din Cernăuți (1921-1922).....	61
2.2.5. Rector al Universității din Cernăuți (1923-1925; 1927-1930).....	62
2.2.6. Profesor la Facultatea de Drept din Cernăuți.....	62
2.2.7. Diacon la catedrala din Cernăuți (1909-1918).....	63
2.2.8. Preot la catedrala din Cernăuți (1918).....	63
2.2.9. Protopop (1920).....	63
2.2.10. Arhipresbiter savrofor (1922).....	64
2.3. Alte activități.....	64
2.3.1 Membru în Consistoriul Superior Bisericesc (1919-1925).....	64
2.3.2 Secretar al Constituantei bisericești.....	64
2.3.3 Director general al Departamentului Cultelor pentru Bucovina și Cernăuți (1922-1925).....	65
2.3.4 Membru în Congresul Național Bisericesc.....	65

2.3.5 Delegatul Bisericii Ortodoxe Române la Congresul Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică (Praga, 1928).....	65
2.3.6 Președinte și fondator al Asociației Culturale “Prietenii Cehoslovaci” din Cernăuți.....	65
2.3.7 Membru al “Societății pentru cultură și literatură românească” din Bucovina.....	65
2.4. Distincții, alte atribuții și funcții ale părintelui Șesan.....	66
CAPITOLUL AL III-LEA: Opera canonistului Valerian Șesan.....	71
3.1. Manuale.....	71
3.2. Studii publicate în timpul cursurilor de doctorat.....	71
3.3. Studii publicate în timpul activității didactice.....	72
3.4. Articole și recenzii, comunicări și cuvântări ocazionale.....	74
CAPITOLUL AL IV-LEA: Analiza manualului de Drept Bisericesc Universal al canonistului Valerian Șesan și definirea organelor colective de exercitare a puterii bisericești.....	87
4.1. Probleme de drept bisericesc în manualul profesortului Valerian Șesan în comparație cu alte manuale apărute până la el.....	87
4.1.1. Natura dreptului în viziunea canonistului Valerian Șesan.....	105
4.1.2. Organele colective de exercitarea a puterii bisericești în viziunea canonistului Valerian Șesan.....	108
4.1.2.1. Sinodul Ecumenic.....	108
4.1.2.2. Consensus Ecclesiae Dispersae.....	110
4.1.2.2. Sinodul Panortodox.....	112
4.1.2.3. Sinodul Particular.....	114
CAPITOLUL AL V-LEA: Probleme de organizare și administrație bisericească în opera canonistului Valerian Șesan.....	119
5.1. Raportul dintre Biserică și Stat.....	119
5.2. Autonomia bisericească.....	132
5.3. Autocefalia bisericească.....	138

5.4. Dreptul de devoluțiune.....	145
5.5. Revizuirea canoanelor și a altor norme bisericești, precum și codificarea lor.....	159
5.6. Convocarea Sinodului Ecumenic.....	173
5.7. Reorganizarea Bisericii din România.....	176
5.8. Probleme privind alegerea și constituirea organelor reprezentative și executive din Patriarhia Română.....	205
5.9. Despre căsătoria religioasă.....	208
5.10. Relația Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe și denominațiuni creștine.....	231
5.11. Probleme privind administrația bisericească.....	233
5.12. Canonistul Valerian Șesan ca ecumenist.....	246
CONCLUZII.....	249
BIBLIOGRAFIE.....	254
ANEXE.....	285

INTRODUCERE

1. Motivația și alegerea subiectului

În vederea alegerii temei pe care să o abordez și cercetez în cadrul studiilor doctorale, m-am gândit că ar fi de un real folos pentru progresul intelectual personal, să optez pentru un subiect din domeniul Dreptului canonic, intitulat: *Opera canonică a Pr. Prof. Dr. Valerian Șesan. O evaluare critică a operei sale și importanța ei pentru sistematizarea Dreptului bisericesc*, ceea ce mi-a conferit posibilitatea unei abordări interdisciplinare. Fiind un subiect incitant și provocator, mi-a stârnit interesul pe tot parcursul cercetării și alcătuirii acestei lucrări, fiind nevoie de o cercetare amănunțită.

Motivația principală care m-a impulsionat să abordez acest subiect se structurează pe două coordonate:

1. Dorința de a redescoperi valorile perene ale Ortodoxiei, în sfera operei canonice a Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan, care nu a fost cunoscută în teologia canonică actuală, decât în mod tangențial.

2. Importanța colosală pe care o prezintă gândirea canonistului cernăuțean, atât în domeniul Dreptului bisericesc, cât și a celorlalte discipline teologice.

Vremurile vitregi în care părintele Valerian Șesan și-a desfășurat activitatea sacerdotală și didactică, a constituit un preambul pentru ceea ce avea să traseze acesta, prin opera sa monumentală. Studiile la Viena, Praga, Atena, Ierusalim, Kiev sau Sankt Petersburg aveau să deschidă pentru profesorul bucovinean noi perspective de abordare a Dreptului bisericesc, în special ceea ce înseamnă modul de sistematizare și alcătuire a manualelor acestei discipline.

În contemporaneitate, este nevoie de o abordare directă a anumitor situații care se ivesc, iar modul de gândire al părintelui, prin opera sa, consider că este un exemplu, având ca sustenabilitate a acestei afirmații, studiile foarte complexe și vaste ale acestuia, intitulate: *Revizuirea canoanelor și a altor norme bisericești, precum și codificarea lor*, cât și *Convocarea Sinodului Ecumenic*.

Aceste două teme sunt de actualitate, atât primul subiect, cât mai ales făcând cel de-al doilea studiu, când în urmă cu 7 ani, în anul 2016 s-a dorit adunarea tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale în comuniune, într-un Sinod Panortodox.

În acest context, am considerat că aş putea să aduc anumite lămuri cu privire la schimbabilitatea sau neschimbabilitatea canoanelor, modalitățile de întrunire a unui Sinod Panortodox, principiile autonomiei și autocefaliei, problema dreptului de devoluțiune, etc, acestea propunându-mi să le clarific în cuprinsul tezei mele de doctorat, având ca suport învățătura și practica canonică a Bisericii, regăsite în opera părintelui Valerian Șesan.

2. Obiectul cercetării

Opera și gândirea canonică a Părintelui Profesor dr. Valerian Șesan reprezintă obiectul cercetării. Bineînțeles, pentru a putea să creionez câteva concluzii, am ales în unele capitole să așez în paralel lucrările canonice ale profesorului bucovinean, cu alte opere ale unor mari canoniști din perioada antebelică, interbelică, și postbelică. cum ar fi: operele Sfântului Andrei Șaguna, profesorul Constantin Clementie Popovici, Constantin Erbiceanu, Nicoale Popovici, episcopul Nicodim Milaș, Liviu Stan, etc. De asemenea, datorită faptului că părintele în opera sa, face trimitere într-un mod repetat la Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți, am folosit Sfânta Scriptură, cât și unele scrieri ale Sfinților Părinți.

Tot în contextul obiectului cercetării, se încadrează și proveniența și terminologia cuvântului *canon*, care reprezintă un element constitutiv în întreaga lucrare întreprinsă și alcătuită de părintele Valerian Șesan. De aceea am folosit în acest sens, dicționare de specialitate, dar am apelat și la concepția altor canoniști vis-a-vis de acest subiect. După cum se cunoaște atât în Apus¹, cât și în Răsărit au existat sinoade, care au decretat canoane pentru organizarea bisericească.

3. Stadiul cercetării

În sfera teologilor și a teologiei românești, există câteva referințe care conturează și creionează viața, personalitatea, cât și opera Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan. Majoritatea dintre aceste însemnări au fost alcătuite cu prilejul trecerii la cele veșnice, în anul 1940, acestea fiind publicate în revista *Candela*, din anul 1942. Pe lângă acestea mai sunt unele studii, apărute în *Telegraful Român*, *Cuvântul Preoțesc* și *Altarul Banatului* din anul 1945. Un alt studiu, publicat în revista *Studii Teologice*, din anul 1976, iar două studii care au văzut lumina tiparului în secolul XXI. Toate articolele despre această personalitate creionează rolul său în vederea sistematizării Dreptului bisericesc.

¹ A se vedea în acest sens, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin RUS, *Canoanele Sinoadelor din Galia (secolele IV-VII)*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2013.

Aceste studii m-au ajutat într-o măsură foarte mare, în special, când am alcătuit capitolul al II-lea despre viața și activitatea sa în domeniul teologiei dreptului canonic, cât și pe latura patriotismului, profesorul cernăuțean fiind un militant pentru întregirea României Mari.

Primul care a scris despre părintele Valerian Șesan, este mitropolitul Tit, care a descris într-un mod magistral caracterul său, îmbinat cu spiritul misionar asumat pentru apărarea Ortodoxiei: “Toată opera preotului profesorul Valerian Șesan e străbătută de fiorul luptei pentru păstrarea așezământului tradițional al Bisericii (...), tradiționalismul preotului Valerian Șesan apare ca un stejar în furtună, prins intim prin toate rădăcinile lui de pământul sfântului Așezământ, pe care l-a servit cu evlavia preotului și cu credincioșia dascălului”².

În aceeași manieră, mitropolitul Ardealului, Nicoale, a evidențiat capacitatea intelectuală pe care o avea canonistul Valerian Șesan: “I-am admirat vastitatea culturii și temeinicia științifică cu care trata orice problemă pe care o aborda. O problemă pe care și-o făcea obiect de cercetare o elucida din toate laturile, mergând până în amănuntele ei”³. Această afirmație demonstrează, elocvența, perseverența și indubitabilitatea pe care părintele le-a asuma pe întreg parcursul său, atât în perioada formării sale, cât și în timpul activității didactice.

O altă însemnare deosebită îi aparține, mitropolitului Olteniei, Nifon Criveanu, care reiterează valoarea studiilor de drept canonic, cât și subliniază statornicia sa în credința și practica Bisericii, afirmând: “Cinstire omului de adâncă și statornică convingere”⁴.

Din activitatea sa publicistică, dar mai ales pe filiera familială, se desprinde o dragoste aparte pentru poporul ceh, înființând anumite asociații cu caracter de înfrățire și conlucrare între poporul român și poporul ceh. Acest respect față de poporul cehoslovac este amintit de către episcopul ortodox al Cehiei și Moraviei, Gorazd, care spunea: “Am cunoscut în Dr. prof. Șesan un canonist distins cu vederi largi și de o siguranță suverană, un om nobil și fin, care a

² Tit, Mitropolitul Bucovinei, “Modeste însemnări despre un mare dascăl”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. II.

³ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, “În amintirea unui bun prieten”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. III.

⁴ Nifon CRIVEANU, Mitropolitul Olteniei, “Un om”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. V.

iubit cu inimă fierbinte Biserica ortodoxă și poporul său. Am cunoscut că prof. Valerian Șesan era un mare și sincer prieten al poporului ceh”⁵.

Un alt cleric de naționalitate cehă, a scris un scurt articol despre canonistul român, în care a evidențiat aspectul fizic și duhovnicesc, dar și profunzimea scrierilor sale, care reies din purtarea și comportamentul său. Totodată, protoiereul Bisericii ortodoxe cehe a remarcat, înalta sa ținută academică, precum și primirea a numeroase distincții, după cum rezultă din următoarea afirmație: “...îl văzui și cu alte ocazii, precum și pe fotografii, ca mare demnitar bisericesc, cu înalte decorațiuni pe piept, (...), văzând chipul atât de viu al acestui mare preot și savant...”⁶. Analiza aceasta pe care o realizează, protopopul ceh, consfințește capacitatea intelectuală și perspicacitatea profesorului Valerian Șesan.

Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți din acea vreme, Părintele Profesor Dr. Vasile Loichița a scris un articol foarte amplu, despre opera monumentală a părintelui Valerian Șesan, prezentând cele mai importante direcții de cercetare pe care, acesta le-a abordat, și amintind despre Cursul de Drept Universal, cât și unele studii ale acestuia. Din postura de decan a subliniat și relația de frățietate pe care a avut cu colegii din cadrul Facultății: “Dr. Valerian Șesan a fost părinte iubitor al Universității pe care a condus-o; bun prieten și camarad al colegilor și părinte îngăduitor al studenților săi”⁷.

După cum amintește și părintele Vasile Loichița, profesorul Valerian Șesan în activitatea sa academică, a fost și rectorul Universității din Cernăuți, cât și profesor la Facultatea din Cernăuți, în perioada în care a scris mai multe studii și manuale de Drept bisericesc, dintre care din nefericire doar unul dintre acestea s-a păstrat fiind publicat în anul 1942, despre care menționează: “(...) că este o comoară de precizii canonice”⁸. Tot acesta afirma, că manualul de Drept al canonistului cernăuțean este mult mai adecvat cuprinsului științei, decât cel al episcopului Nicodim Milaș⁹, analizând într-o manieră deosebită chestiunile canonice și disciplinare.

⁵ Gorazd, Episcop ortodox al Cehiei și Moraviei, “În amintirea lui Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. X.

⁶ Dr. inginer A. V. CERVIN, “Protopresviterul Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XII.

⁷ Dr. Vasile LOICHIȚA, “În amintirea lui Dr. Valerian Șesan (1878-1940)”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XXX.

⁸ Dr. Vasile LOICHIȚA, “În amintirea lui Dr. Valerian Șesan (1878-1940)”, p. XXIX.

⁹ Dr. Vasile LOICHIȚA, “În amintirea lui Dr. Valerian Șesan (1878-1940)”, p. XXIX.

Prietenul și apropiatul său, Dr. Lazăr Iacob, profesor de drept la Institutul Teologic din Arad, profesor la Facultatea de Drept din Oradea și Cluj și profesor în cadrul Facultății de Teologie din București, a scris o mărturisire emoționantă cu prilejul trecerii la cele veșnice, unde amintește despre întreaga activitate științifică, pe care a întreprins-o părintele Valerian Șesan: “el s-a dovedit vrednic urmaș al înaintașilor și un distins păstrător și apărător al tradițiilor lăsate școlii, ca moștenire scumpă”¹⁰. Profesorul Lazăr Iacob în studiul acesta, a făcut referire într-un mod deosebit la Cursul de Drept Universal, despre care spune că: “Preciziunea juridică în expunerea chestiunilor de drept (...) sunt notele caracteristice ale acestor prelegeri litografice”¹¹, cât și la studiile de o importanță colosală pentru întreaga Biserică.

Profesorul de Drept bisericesc de la Facultatea de Teologie din Iași din acea perioadă, a scris despre calitățile canonistului român, care și-a dedicat întreaga viață studiului, și îndeosebi, aprofundării științei Dreptului bisericesc, fiind: “unul dintre puținii cultivatori ai științei Dreptului Bisericesc din țara noastră”¹². Totodată remarcă importanța lucrării: *Die Religionspolitik der christlich-romischen Kaiser von Konstantin d. Gr. bis Theodosius d. Gr. (313-380)*, scrisă în limba germană și publicată, în anul 1911 la Cernăuți, spunând că această lucrare l-a consacrat pe profesorul cernăuțean¹³, dându-i calitatea de erudit dascăl de teologie.

Dr. C. N. Tomescu, profesor universitar, îl caracteriza pe părintele Valerian Șesan ca fiind “un vrednic slujitor al Sfintelor Altare din părțile Bucovinei și un stâlp al edificiului canonic”¹⁴, reiterând activitatea sacerdotală și academică desfășurată în mijlocul credincioșilor, dar și al studenților teologi și nu numai¹⁵.

Pe lângă profesorii din mediul academic, despre canonistul român au scris și membri ai administrației din cadrul Mitropoliei Bucovinei, unde acesta a îndeplinit mai multe funcții. Părintele consilier eparhial, al mitropoliei, Dr. I. Puiu creionează și subliniază personalitatea acestuia, în contextul celor șase ani în care părintele Valerian Șesan a îndeplinit funcția de

¹⁰ Dr. Lazăr IACOB, “Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. XXXVIII; A se mai vedea, în *Studii Teologice*, anul VIII (1940), Tipografia Cărților Bisericești, vol. I, p. 188-195.

¹¹ Dr. Lazăr IACOB, “Dr. Valerian Șesan”, p. XXXVII.

¹² Dr. N. POPESCU-PRAHOVA, “Profesorul Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XXXIX.

¹³ Dr. N. POPESCU-PRAHOVA, “Profesorul Dr. Valerian Șesan”, p. XXXIX.

¹⁴ Dr. C. N. TOMESCU, “Arhipresviter stavrofor Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XLI.

¹⁵ Dr. C. N. TOMESCU, “Arhipresviter stavrofor Dr. Valerian Șesan”, p. XLI.

consilier referent canonic. Această funcție a fost ingrată, precum și cea de consilier economic, confruntându-se în nenumărate cazuri cu probleme majore¹⁶, însă toate acestea le-a soluționat cu multă abnegație și înțelepciune. Totodată a fost un adevărat militant pentru întajutorarea clerului din Bucovina¹⁷ în vremuri de restriște.

Profesorul universitar VI. Prelipcean, care a fost și administratorul revistei *Candela* a consemnat câteva gânduri despre părintele Valerian Șesan în articolul: *Profesorul Valerian Șesan*¹⁸, care amintește calitățile sufletești și intelectuale, cu o inteligență ageră și sclipitoare¹⁹, pe care canonistul cernăuțean le deținea, fiind un apologet autentic al Bisericii Ortodoxe.

Părintele Valerian Șesan a fost prețuit și apreciat de către elevii săi, după cum se arată și în articolul părintelui Todor Totolici, *Profesorul nostru de Drept bisericesc*, “în viața de student poți căpăta plăcerea de a studia una din materiile programului și datorită propunătorului, care are darul de a transpune în suflete, ceea ce a avut cu prisosință”²⁰. De asemenea, profesorul cernăuțean, avea anumite sintagme care au rămas întipărite în sufletele studenților, conform exemplului, dat de părintele Todor Totolici, “Viața în Biserică constă din raportul între membrii, între membrii și autoritate și între autoritate și membrii, aceste raporturi se reglementează prin Dreptul bisericesc”²¹. În felul acesta, se poate înțelege admirația și recunoștința studenților teologi de la Cernăuți, care l-au avut ca mentor și formator.

Un studiu foarte amplu și complex a fost alcătuit de către, părintele Milan Șesan²² (băiatul părintelui Valerian Șesan), în care descrie într-o formă complexă și vastă, personalitatea acestui mare canonist, începând de la etnogenia părintelui²³, continuând cu formarea sa intelectuală și duhovnicească²⁴, apoi creionând activitatea sacramentală și didactică, încheind cu prezentarea operei sale²⁵.

¹⁶ Pr. Dr. I. PUIU, “Preotul profesor Dr. Valerian Șesan în administrația bisericească”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XLVII.

¹⁷ Pr. Dr. I. PUIU, “Preotul profesor Dr. Valerian Șesan în administrația bisericească”, p. XLVIII.

¹⁸ VI. PRELIPCEAN, “Profesorul Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. L-LII.

¹⁹ VI. PRELIPCEAN, “Profesorul Valerian Șesan”, p. L.

²⁰ Pr. Teodor TOTOLICI, “Profesorul nostru de Drept bisericesc”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. LIII.

²¹ Pr. Teodor TOTOLICI, “Profesorul nostru de Drept bisericesc”, p. LIV.

²² Prof. Dr. Milan ȘESAN, “Familia Șesan”, în *Candela*, anul L-LII, 1939-1941, p. LXXIII-XCVI.

²³ Prof. Dr. Milan ȘESAN, “Familia Șesan”, p. LXXIII-LXXXII.

²⁴ Prof. Dr. Milan ȘESAN, “Familia Șesan”, p. LXXXII-LXXXIX.

²⁵ Prof. Dr. Milan ȘESAN, “Familia Șesan”, p. LXXXIX-XCVI.

Părintele Ștefan Slevoacă, a prezentat în articolul: *Funerariile profesorului Dr. Valerian Șesan*, cum a decurs slujba de prohodire a canonistului cernăuțean, amintind nominal personalitățile²⁶ care au participat la acest eveniment, precum și discursurile celor care au luat cuvântul. De menționat este, că toți cei care au cuvântat, au subliniat importanța și valoarea deosebită a Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan, prin operele sale²⁷ canonic-juridice.

De asemenea, despre personalitatea părintelui a scris și Vl. P., afirmând: “Rând pe rând, pregătirea și prestigiul profesorului îl recomandă pentru înalte demnități în Biserică, în Universitate, ca și în viața socială”²⁸.

Unul dintre cei mai cunoscuți canoniști români din perioada postbelică, părintele Liviu Stan a omagiat personalitatea preotului Valerian Șesan, cu prilejul trecerii la cele veșnice²⁹, considerându-l un poliglot: “Instruit din tinerețe în chip temeinic (...), posedând limbile slavă, germană, greacă și latină”³⁰, care pe lângă activitatea didactică a dezvoltat o activitatea multilaterală în societate, fiind implicat în administrație, în cultură, în politica românească din Bucovina, precum și prieten cu statele vecine, îndeosebi cu poporul ceh³¹.

Câțiva ani mai târziu, apare o altă consemnare a unuia dintre cei mai merituoși studenți ai săi, părintele Petru Rezuș³², care scria despre profesorul bucovinean³³: “a militat și a scris adevărate capodopere, în cele mai importante chestiuni canonice, ce frământau Biserica pe vremea sa”³⁴.

Despre importanța operei sale în dezvoltarea Dreptului bisericesc s-a scris abia în anul 1976³⁵, prin lucrarea: *Contribuția profesorului Valerian Șesan la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, în care Vasile Axinia a abordat în linii mari câteva teme pe care părintele Valerian

²⁶ Pr. Dr. Ștefan SLEVOACĂ, “Funerariile profesorului Dr. Valerian Șesan”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VII (1940), nr. 5, p. 2-6.

²⁷ Pr. Dr. Ștefan SLEVOACĂ, “Funerariile profesorului Dr. Valerian Șesan”, p. 2.

²⁸ Vl. P., “Profesorul Valerian Șesan”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VII (1940), nr. 5, p. 1-2.

²⁹ Dr. Liviu STAN, “Prof. Dr. Valerian Șesan”, în *Telegraful Român*, anul LXXXVII (1940), nr. 21, p. 3.

³⁰ Dr. Liviu STAN, “Prof. Dr. Valerian Șesan”, p. 3.

³¹ Dr. Liviu STAN, “Prof. Dr. Valerian Șesan”, p. 3.

³² Dr. Petru REZUȘ, “Canonistul ortodox Dr. Valerian Șesan”, în *Altarul Banatului*, anul II (1945), nr. 1-2, p. 77-78.

³³ Dr. Petru REZUȘ, “Canonistul ortodox Dr. Valerian Șesan”, p. 78.

³⁴ Dr. Petru REZUȘ, “Canonistul ortodox Dr. Valerian Șesan”, p. 77.

³⁵ Drd. Vasile AXINIA, “Contribuția profesorului Valerian Șesan la dezvoltarea Dreptului bisericesc”, în *Studii Teologice*, anul XXVIII (1976), nr. 7-10, p. 600-610.

Șesan le-a cercetat, precum ar fi: despre organele colective de exercitare a puterii bisericești³⁶, problema raportului dintre Stat și Biserică, dreptul de devoluțiune, etc.

În contemporaneitate există trei referințe, în care se amintește despre opera și personalitatea canonistului Valerian Șesan.

Părintele profesor Mircea Păcurariu îl menționează pe acesta în lucrarea sa³⁷, amintind despre viața și opera sa.

Părintele profesor Iulian Mihail Constantinescu³⁸, a sintetizat într-o formă deosebită viața și activitatea părintelui Valerian Șesan, amintind cele mai importante opere³⁹, și totodată trasând câteva direcții de cercetare pe care canonistul cernăuțean le-a abordat, evidenținând relevanța operei acestuia pentru dezvoltarea Dreptului bisericesc⁴⁰.

Răzvan Perșa, în teza sa de doctorat a făcut referire la gândirea părintelui Valerian Șesan⁴¹, analizând elementele fundamentale de Drept canonic. Totodată, Părintele Tudor Budeanu⁴², tot în teza de doctorat a amintit în mod tangențial despre viața și opera profesorului Valerian Șesan.

Despre temele abordate de părintele Valerian Șesan au mai fost și alți profesori de teologie, care le-au studiat. Ca teme conexe cercetate amintesc următoarele:

1. Despre raportul dintre Stat și Biserică au apărut următoarele cărți și studii: I. Sireteanu, *Raportul între Biserică și Stat*, București, 1897; M. Chiriță, *Raportul dintre Stat și Biserică din punctul de vedere juridic*, București, 1898; D. G. Boroianu, “Biserica și Statul. Câteva cuvinte asupra chestiunii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIII (1909), nr. 5, p. 517-532; D. G. Boroianu, “Câte ceva despre învățătura despre Biserică și Stat”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIV (1910), nr. 12, p. 965-984; I. Mateiu, *Dreptul bisericesc de stat în România întregită*, București, 1926; A. Boldura, *Problema politiceii creștinești și Statul*, Chișinău, 1933; I. Mateiu, *Politica bisericească și Statul român*, Sibiu, 1931; Grigore Comșa,

³⁶ Drd. Vasile AXINIA, “Contribuția profesorului Valerian Șesan la dezvoltarea Dreptului bisericesc”, p. 607.

³⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, p. 637-638.

³⁸ Iulian Mihail CONSTANTINESCU, *Dreptul canonic ortodox ca știință*, Ediția a II-a, Editura Universitaria, Craiova, 2020, p. 76-77.

³⁹ Iulian Mihail CONSTANTINESCU, *Dreptul canonic ortodox ca știință*, p. 77.

⁴⁰ Iulian Mihail CONSTANTINESCU, *Dreptul canonic ortodox ca știință*, p. 77.

⁴¹ Răzvan PERȘA, *Natura canoanelor și principiile de interpretare a lor în dreptul canonic ortodox al secolelor XIX-XX*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, p. 60-63.

⁴² Pr. Dr. Tudor BUDEANU, *Lazăr Iacob și opera sa canonic-juridică. O evaluare canonic-juridică a contribuției sale la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, (teza de doctorat), Arad, 2020, p. 100-101.

Ortodoxia și Româanismul în trecutul nostru, Arad, 1933; Iacob LAZĂR, *Politica scaunului papal*, Cluj, 1936; N. Popescu-Prahova, *Raporturile dintre Stat și Biserică*, Chișinău, 1936; Milan Șesan, *Starea religioasă din Germania de după război*, Cernăuți, 1938; Theodor Fecioru, *Poporul român și fenomenul religios*, București, 1939; Nichifor Crainic, *Ortodoxie și Etnocrație*, București, 1939; V. Șesan, *Catedra de drept bisericesc*, Cernăuți, 1939; Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și Româanism*, Sibiu, 1939; Gr. Marcu, *Biserica ortodoxă înaintemergătoare a statului național român*, Sibiu, 1940; N. Popescu-Prahova, *Creștinism și națiune*, București, 1941; S. Mehedinți-Soveja, *Creștinismul românesc*, București, 1941; Liviu Stan, *Rasă și Religiiune*, Sibiu, 1942; Liviu Stan, “Relațiile dintre Biserică și Stat. Studiu istorico-juridic”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 353-461;

2. Cu privire la problema autonomiei bisericești au apărut lucrările următoare: Iorgu Ivan, “Autonomia Bisericii în concepția I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan”, în vol. *Omagiu I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan la 50 de ani de arhierie*, Sibiu, 1956, p. 155-172; Liviu Stan, “Despre autonomia bisericească”, în *Studii Teologice*, anul X (1958), nr. 5-6, p. 376-393; Liviu Stan, “Autocefalia și autonomia în Ortodoxie”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XIII (1961), nr. 5-6, p. 278-316; Ilie Moldovan, “Etnicitate și autonomie. Considerații de ordin teologic-moral, cu ocazia aniversării autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, Bucarest, 1987, p. 234-267; Georgică Grigoriță, “Autonomie et synodalité dans l’Eglise orthodoxe (les prescriptions des saints canons et les réalités ecclésiales actuelles)”, în *Studii Teologice*, anul V (2009), nr. 1, p. 141-214.

3. Problema autocefaliei bisericești a fost abordată de numeroși profesori. În acest sens au fost scrise următoarele lucrări: Gheorghe Ciuhandu, “Autochefalie și autonomie bisericească”, în *Revista Teologică*, anul XI (1921), p. 33-50; Liviu Stan, “Despre autocefalie”, în *Ortodoxia*, anul VIII (1956), nr. 3, p. 369-396; John Erickson, “Autocephaly in Orthodox Canonical Literature to the thirteenth century”, în *Saint Vladimir’s Theological Quarterly*, anul XV (1971), p. 28-41; M. Ciucur, “Dreptul de acordare a autocefaliei în Biserica Ortodoxă”, în *Studii Teologice*, anul XXIX (1977), p. 536-541; Ioan Floca, “L’autocéphalie dans l’Eglise orthodoxe roumaine”, în *Kanon*, anul V (1981), p. 104-113; Ioan N. Floca, “Faze și etape ale stărilor de independență de tip autonom și autocefal în Biserica ortodoxă Română”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXX (1985), nr. 5-6, p. 288-298; Iorgu

Ivan, "Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române – un veac de la recunoașterea ei", în *Studii Teologice*, anul XXXVIII (1986), nr. 2, p. 14-38; P. F. Daniel Ciobotea, Patriarhul României, "Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere", în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 11-17; P. F. Daniel Ciobotea, Patriarhul României, "Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere", în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 268-278; Nicolae Dură, "Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române", în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 127-144; I. Ivan, "Etnosul-neamul, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești", în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, Bucarest, 1987, p. 186-201; Constantin Galeriu, "Autocefalie și Ortodoxie. Aspecte eclesiologice", în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, București, 1987, p. 202-233; Constantin Rus, "Probleme referitoare la autocefalie", în *Prezența Bisericilor într-o Europă unită. O nouă dimensiune a dialogului ecumenic și intrereligios*, Arad, 2005, p. 209-238; Constantin Rus, "Unity and Autocephaly. Some canonical remarks", în *The Place of Canonical Principles in the Organization and working of Autocephalous Orthodox Churches, The Canon Law International Symposium*, The Orthodox heology Faculty's Center od Theological-Historical Studies and Pastoral-Missionary Prognosis, Arad, 2008, p. 135-171; Georgică Grigoriță, "Autocefalia în Biserica Ortodoxă. Studiu canonic", în *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, 2010, p. 65-82; Georgică Grigoriță, "Autocefalia în sinodalitate. Autonomia eclezială în Biserică din punct de vedere canonic", în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXXX (2010), nr. 1, p. 229-259; Constantin Rus, "Canonul 34 apostolic și implicațiile sale canonice", în *Ortodoxia*, anul V (2013), nr. 2, p. 68-83;

4. Despre problema dreptului de devoluțiune s-a scris un studiu foarte complex de către părintele Constantin Pîrvu, "Dreptul de devoluțiune", în *Studii Teologice*, anul VI (1954), nr. 7-8, p. 386-398, precum și studiul Părintelui Profesor Dr. Constantin Rus, "Canonul 5 al Sinodului I Ecumenic și importanța lui pentru dreptul canonic ortodox", în Marius Țepelea, Mihai Brie, Viorel Popa (coords.), *Epoca, personalitatea și contribuția împăratului Constantin cel Mare la libertatea și consolidarea Bisericii creștine. Simpozionul internațional – Oradea, 23-24 mai 2014*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2014, p. 56-75.

5. Problema revizuirii canoanelor și a altor norme bisericești, precum și codificarea lor a fost abordată de către o seamă de canoniști, fiind un subiect de actualitate, amintind pe cele mai relevante: Constantin Dron, *Valoarea actuală a canoanelor*, București, 1928; Gheorghe Soare, *Înapoi la sfintele canoane*, București, 1928; Prof. Dr. Nicolae Popovici, “Codificarea dreptului bisericesc ortodox răsăritean”, în vol. *Omagiu Înaltpreasfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, Sibiu, p. 678-681; Liviu Stan, “Codificarea canoanelor”, în *Studii Teologice*, anul XXI (1969), nr. 9-10, p. 627-648; Arhim. Bartholomeu Arthonanis, *De la codification des sacrés canons et des substitutions canonique dans l'Eglise Orthodoxe*, Thesaloniki, 1970; Liviu Stan, “Codificarea canoanelor”, în Liviu Stan, *Biserica și dreptul*, 2. *Izvoarele Dreptului Canonic Ortodox*, Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga (coord.), Editura Andreiana, Sibiu, 2012.

6. Problema convocării Sinodului Ecumenic a fost abordată în următoarele opere: Ch. Costescu, *Istoria sinoadelor locale înainte de Sinodul I Ecumenic din Niceea*, București, 1896; Liviu Stan, “Cu privire la un viitor Sinod ecumenic”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 583-603; Ioan Coman, “Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii”, în *Ortodoxia*, anul XIV (1962), nr. 3, p. 291-325; Liviu Stan, “Despre recepția de către Biserică a hotărârilor sinoadelor ecumenice”, în *Studii Teologice*, anul XVII (1965), nr. 7-8, p. 395-401; Ioan Coman, “Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii”, în *Studii Teologice*, anul XIX (1967), nr. 1-2, p. 3-22; Liviu Stan, “Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii ortodoxe față de el”, în *Ortodoxia*, anul XX (1968), nr. 7-8, p. 395-401; Liviu Stan, “Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic”, în *Studii Teologice*, anul XXIII (1971), nr. 3-4, p. 190-211; Virgiliu Vîlcu, “Convocarea Sinoadelor Ecumenice”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul LV (1979), nr. 7-8, p. 478-491; Peter L' Huillier, *Dreptul bisericesc la Sinoadele Ecumenice I-IV*, traducere de Alexandru I. Stan, Editura Gnosis, București, 2000; Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009*, Editura Basilica, București, 2013.

7. Probleme privind reorganizarea Bisericii din România a fost abordată de către următorii autori: Iorgu Ivan, “Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XLV (1969), nr. 3-4, p. 155-165; Constantin Rus, “Importanța canoanelor Sinodului II ecumenic pentru organizarea și disciplina Bisericii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CI (1983), nr. 3-4, p.

272-285; Nicolae Dură, “Principiile canonice, fundamentale de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în legislația Bisericii Ortodoxe Române”, în *Mărturie Ortodoxă*, anul VI (1987), p. 127-144; Constantin Rus, “Principii de organizare și disciplină bisericească în canoanele Sinodului VII ecumenic de la Niceea din anul 787”, în *Mitropolia Banatului*, anul XXXVII (1987), nr. 2, p. 40-57; Constantin Rus, “Principii și dispoziții de organizare și disciplină bisericească în canoanele Sinodului al VII-lea Ecumenic”, în *Teologia icoanei și provocările ei în lumea contemporană*, Editată de Centrul de Studii Teologice-istorice și de prognoză pastoral-misionară al Facultății de Teologie, Arad, 2008, p. 21-42; Constantin Rus, “Canonul 4 al Sinodului I Ecumenic și importanța lui pentru organizarea Bisericii”, în Pr. Dr. Daniel Alic (coord.), *Taină și Mărturisire, Simpozionul internațional Caransebeș, 13-14 mai 2013*, Editura Episcopiei Caransebeșului și Editura Art Press, Caransebeș, Timișoara, 2014, p. 222-235; Ioan Vasile Leb, Gabriel Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian Iustinian Roman, Mircea Gheorghe Abrudan, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericești și laice (sec. XVIII-XX)*, vol. I, Editura Doxologia, București, 2022; Ioan Vasile Leb, Gabriel Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian Iustinian Roman, Mircea Gheorghe Abrudan, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericești și laice (sec. XVIII-XX)*, vol. II, Editura Doxologia, București, 2022.

8. Una dintre cele mai importante teme, care au fost dezbătute, face referire la căsătoria religioasă, având un număr însemnat de autori: R. Roșca, *Divorțul în Biserica ortodoxă și cea romano-catolică*, Sibiu, 1896; Ionescu N., *Cauzele de divorț în Biserica romano-catolică*, București, 1926; Popescu Prahova N., *Cauzele de divorț în Biserica romano-catolică*, București, 1926; Petreuc G., *Divorțul, dreptul și procedura*, Cernăuți, 1939; Ioan Petruță, *Rudenia spirituală*, Editura Diecezana, Arad, 1941; G. I. Soare, “Impedimentele la căsătorie și motivele de divorț”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XLI (1943), nr. 4-6, p. 230-264; Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, “Căsătoriile mixte și ultimele măsuri luate de Vatican în privința lor”, în *Studii Teologice*, anul XX (1968), nr. 7-8, p. 487-498; Marcel Ciucur, “Căsătoriile mixte, din nou la ordinea zilei”, în *Mitropolia Banatului*, anul XX (1970), nr. 7-9, p. 593-598; Marcel Ciucur, “Problema căsătoriile mixte în lumina documentelor oficiale și a propunerilor comisiilor interconfesionale din ultimul deceniu”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul LI (1975), nr. 7-9, p. 593-597; Prof. Iorgu Ivan, “Căsătoria – Sfânta Taină a Bisericii și instituție juridică” în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CI (1983), nr. 9-10, p. 732-755; Nicolae Dură,

“Impedimentele la căsătorie în lumina hotărârilor celei de a doua Conferințe Panortodoxe Presinodale”, în *Mitropolia Banatului*, anul XXXIV (1984), nr. 7-8, p. 404-416; Michel Legrain, *Les divorces remarries*, Centurion, Paris, 1987; Angeliki E. Laiou, “Marriage Prohibitions, Marriage Strategies and the Dowry in Thirteenth-Century”, în *La Transmission du Patrimoine: Byzance et l’aire méditerranéenne*, edited by Joelle Beaucamp and Gilbert Dagron, Paris: Boccard, 1988, p. 129-160; Ioan Floca, “Căsătoriile mixte în lumina învățaturii și practicii ortodoxe”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXXIII (1988), nr. 5, p. 30-36; Nicolae Dură, “Căsătoriile mixte în lumina învățaturii și practicii canonice ortodoxe”, în *Ortodoxia*, anul XL (1988), nr. 1, p. 94-100; Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, “Impedimente la căsătorie și cununie”, în *Mitropolia Ardealului*, XXXIV (1989), nr. 1, p. 30-36; Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, “Rudenia ca impediment la căsătorie și cununie”, în *Studii Teologice*, anul XLIV (1992), nr. 1-2, p. 17-32; Judith Evans Grubbs, *Law and Family in Late Antiquity: The Emperor Constantine’s Marriage Legislation*, New York: Oxford University Press, 1995; N. Grecu, “Afinitatea – instituție a dreptului familiei”, în revista *Dreptul*, (1995), nr. 10-11, p. 79-82; Pr. Dr. Constantin Mihoc, *Taina căsătoriei și familia creștină*, Editura Teofania, Sibiu, 2002; John Meyendorf, *Marriage. An Orthodox Perspective*, Crestwood, New York, 2003; Ion T. Amuza, *Căsătoria și divorțul în vechiul drept românesc*, Editura Sylvi, București, 2003; Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, “Căsătoriile mixte și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe”, în *Teologia*, anul VIII (2004), nr. 4, p. 115-142; Irimie Marga, “Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, în *Revista Teologică*, anul XVI (2007), nr. 3, p. 162-175; Cătălina Mititelu, “Elemente de drept matrimonial în Pravilele românești tipărite din secolul al XVII-lea”, în *Dionysiana*, (2008), nr. 1, p. 412-419; Iulian Mihail Constantinescu, *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonic*, Editura Aius, Craiova, 2008; Ioan Cozma, “Căsătoriile mixte în teoria și practica Bisericii Ortodoxe”, în *Altarul Reîntregirii*, anul XV (2010), nr. 2, p. 147-166; Iulian Mihail Constantinescu, *De impedimentis matrimonii de la acrivia canonică la iconomia bisericească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011; Georgică Grigoriță, “Căsătoria potrivit dreptului canonic ortodox”, în Constantin Rus, Emilian-Iustinian Roman (coords.), *The Christian family*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 138-158; Ionuț Gabriel Corduneanu, “Raportul între căsătoria religioasă și cea civilă în România din perspectiva dreptului omului”, în Constantin Rus, Emilian-Iustinian Roman (coords.), *The Christian family*, Editura

Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 313-331; Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, “Căsătoria după canoanele ratificate de Sinodul al II-lea Trulan”, în Constantin Rus, Emilian-Iustinian Roman (coords.), *The Christian family*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013 p. 70-123; Constantin Rus, “Termenul digamoi (căsătorii a doua oară) din canonul 8 al Sinodului I Ecumenic. Considerații canonice”, în Cosmin Panțuru (ed.), *Tradiție și modernitate în mărturisirea credinței. 100 de ani de la sfințirea bisericii Sf. Ilie din Timișoara-Fabric*, Sibiu, 2013, p. 221-236; Nicolae Dură, Piotr Kroczeck, Cătălina Mititelu, *Marriage from the Roman Catholic and Orthodox points of view*, Editura Scriptum, Krakow, 2017; Cătălina Mititelu, “Reglementări ale Noului Cod civil român privind logodna”, în *Revista Națională de Drept*, (2018), nr. 7-9, p. 59-62;

9. Un alt subiect de actualitate cercetat de părintele Valerian Șesan face referire la relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Bisericii Ortodoxe și denominațiuni creștine. Acest subiect a mai fost tratat de către următorii autori: Mitropolitul Firmilian, “Consfăturile Cultelor”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 331-337; P. F. Daniel Ciobotea, Patriarhul României, “Înțelesurile conciliarității ortodoxe și participarea credincioșilor la ea astăzi”, în *Ortodoxia*, anul XL (1988), nr. 4, p. 113-135; I. Marga, *În dragoste și adevăr. Dialogul teologic oficial ortodox-catolic, de la Rodos la Balamand*, București, 2000; Constantin Rus, “Documentul de la Ravena și viitorul dialog între ortodocși și catolici. O abordare canonică”, în *Altarul Banatului*, XXII (2011), nr. 11-12, p. 116-135.

4. Scopul, limitele și originalitatea

Lucrarea de față are un îndoit scop, evidențind aspectul istoric și teologico-canonic. Scopul istoric se identifică prin prezentarea contextului istoric, în care părintele Valerian Șesan și-a desfășurat activitatea, ca preot și dascăl. Tot prin acest aspect se evidențiază evoluția intelectuală și spirituală a acestuia, amintind despre originea sa, despre formarea sa în diferite instituții de prestigiu din Europa, precum și modul în care a militat pentru întregirea României Mari, având un rol însemnat din partea Mitropoliei Bucovinei.

Scopul teologico-canonic este evidențiat prin opera părintelui Valerian Șesan, unde se îmbină într-o simfonie deosebită, valoarea teologică a canoanelor cu viața eclezială a creștinului, acest lucru fiind concretizat prin studiile de Drept canonic ale acestuia, care au o valoare deosebită în ramura Dreptului bisericesc.

În alcătuirea acestei lucrări am abordat și tratat opera profesorului Valerian Șesan din perspectivă canonică, rezumându-mă doar la temele din sfera Dreptului bisericesc, care de altfel a fost dintotdeauna o preocupare continuă și perpetuă a canonistului cernăuțean. De asemenea în această teză am amintit și câteva studii cu caracter istoric și cultural, în care sunt cuprinse: dorința de unire a Bucovinei cu Patria mamă, iar din perspectivă culturală, simpatia părintelui Valerian Șesan pentru poporul ceh, pentru care a înființat anumite asociații, a rostit diverse cuvântări, etc. Cele amintite ar putea fi abordate și cercetate în viitor, iar mai apoi cuprinse într-o lucrare ulterioară.

Îmi doresc în această lucrare să creionez câteva direcții, pe care părintele Valerian Șesan le-a abordat și care sunt realmente parte integrantă din ramura Dreptului canonic și totodată să readuc în atenția teologilor români, opera canonică a acestuia, care a contribuit în special în perioada interbelică la dezvoltarea și sistematizarea Dreptului bisericesc.

5. Metodologia cercetării

În vederea alcătuirii aceste lucrări, am încercat să asum o metodologie complexă și concisă, nu rigidă, în care am folosit mai multe metode, începând cu metoda istorică, pe care am aplicat-o în special în capitolul I, analizând proveniența termenului de *canon*, precum și în capitolul al II-lea, unde am făcut referire la viața și activitatea părintelui Valerian Șesan. O altă metodă pe care am utilizat-o în această lucrare, este metoda expozitivă, aplicată în capitolul al III-lea. Totodată, am folosit și metoda comparativă, aceasta regăsindu-se cu precădere în capitolul al IV-lea, unde am așezat în paralel anumite subiecte pe care canonistul Valerian Șesan le-a cercetat, și pe care le-am găsit și la alți canoniști⁴³.

Prin aplicarea acestor metode, am dorit să îmbin într-o formă armonioasă, aspectul canonic, eclesiologic, istoric, cât și dogmatic, pentru o înțelegere cât mai simplă a gândirii canonistului bucovinean.

6. Structura și conținutul lucrării

Lucrarea intitulată: *Opera canonică a Pr. Prof. Dr. Valerian Șesan. O evaluare critică a operei sale și importanța ei pentru sistematizarea Dreptului bisericesc* este structurată în cinci capitole, fiecare dintre acestea divizate în mai multe subcapitole, precedate de o introducere și succedate de concluzii, bibliografie și anexe.

⁴³ Sfântul Andrei Șaguna, Arhimandritul Profesor Constantin Clementie Popovici, Profesorul Constantin Erbiceanu, Arhiepiscopul Vasile Pocitan, Părintele Profesor Liviu Stan, etc.

Astfel că în introducere am menționat motivul alegerii subiectului, apoi obiectul cercetării, după care am amintit în stadiul cercetării toate studiile scrise pe baza acestei teme, continuând cu scopul, limitele și originalitatea, apoi am menționat metodele folosite în elaborarea acestei lucrări, iar în finalul introducerii, am arătat care au fost dificultățile pe care le-am întâmpinat pe parcursul cercetării.

Capitolul întâi l-am intitulat: *Dezvoltarea Dreptului canonic românesc în secolul al XIX-lea*, în cadrul acestuia am făcut o incursiune istorică, prezentând contextul în care s-a dezvoltat Dreptul canonic românesc, precum și elementele principale abordate în primele manuale de Drept publicate. Totodată am analizat terminologia și înțelesul cuvântului de *canon*, detaliind relația canoanelor Bisericii cu legile Statului, precum și relația dintre canoanele și dogmele Bisericii. Un aspect important pe care am dorit să îl surprind în acest capitol, face referire la evoluția semasiologică a termenului de *canon*, care poate fi înțeles ca regulă pastorală, epitimie a duhovnicului, listă a cărților Sfintei Scripturi, listă a sfinților Bisericii, rugăciune euharistică sau cântare poetică a cultului creștin.

Analizând în detaliu etimologia termenului de *canon*, am constatat, având ca fundament dicționarele de specialitate, faptul că acesta provine din termenul grecesc de “*κανών*”, derivând din cuvântul ebraic “*qaneh*”, care are mai multe sensuri, cum ar fi: model, ghid, normă, regulă, îndreptar, dreptar⁴⁴, care în decursul veacurilor a fost folosit sub mai multe înțelesuri.

Canoanele sunt înțelese ca reguli pastorale ale Bisericii, care au fost emise de către autoritatea eclesială în vederea desăvârșirii creștinilor, și recepționate consensual de întreaga Biserică. Aș putea afirma, că asumarea sfintelor canoane în viața eclesială poate fi cuprinsă în mod exhaustiv, prin noțiunea de teologie canonică, care prezintă un caracter taumaturgic, nefiind cuprinse pedepse cu aspect penal, ci doar epitimii sau sancțiuni cu fundament bisericesc. De unde se poate înțelege, canonul ca epitimie pe care o stabilește duhovnicul în cadrul Sfintei Spovedanii, care are menirea de îndreptare a penitentului și totodată aceasta are un caracter personal și privat.

⁴⁴ Emilian Iustin ROMAN, “*Κανών*”- chintesența legislației bisericești actuale”, în Constantin DRON, *Valoarea actuală a canoanelor*, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 23-46.

Încheind, acesta capitol, prin abordarea subiectului naturii dreptului canonic ortodox în secolul al XIX-lea, amintind pe cei mai de seamă canoniști ai aceluia veac, Sfântul Andrei Șaguna și arhimandritul profesor Constantin Clementie Popovici.

Ierarhul șagunian a depus o muncă de pionierat în vederea dezvoltării și sistematizării Dreptului bisericesc în Transilvania și nu numai. Gândirea sa a rămas în domeniul Dreptului canonic, un exemplu de urmat. Lucrările sale de excepție au fost receptate și asumate de către canoniștii români.

Chintesența gândirii sale se poate îngloba în dorința de alcătuire a unui manual de drept, spre întrebuințarea preoțimii, dar și a credincioșilor de a cunoaște chestiuni fundamentale din sfera Dreptului canonic. Astfel că, mitropolitul Andrei Șaguna alcătuiește un manual de drept canonic intitulat *Elementele dreptului canonic*, care a fost publicat în două ediții, anul 1854 și 1855. Acest manual a fost pentru perioada secolului al XIX-lea un ghid practic, pentru înțelegerea vieții bisericești, mai ales pentru faptul că a fost sistematizat și structurat într-un mod complex, concis și clar. Conținutul manualului face referire la noțiuni și teme generale, cum ar fi: despre Biserică, despre împărțirea dreptului, despre natura dreptului etc.

Un al doilea manual foarte cunoscut este *Compendiul de Drept canonic*, care a văzut lumina tiparului prima dată în anul 1868, în care împarte dreptul canonic: în intern, acesta făcând referire la viața internă a Bisericii, preum și extern, care privește raportul dintre Stat și Biserică. Un alt aspect pe care îl surprinde în acest compendiu, este definirea dreptului canonic.

Părintele Constantin Clementie Popovici a reprezentat pentru Facultatea de Teologie din Cernăuți, începutul dezvoltării teologiei și în special a Dreptului bisericesc. Acesta studiind la Viena, având ca profesor pe Joseph von Zhishman, a abordat subiecte importante ale Dreptului.

În cele două studii reprezentative: *Fontânele și Codicii dreptului bisericescu ortodoxu și Caracterul și pozițiunea Dreptului bisericesc în organismul științelor*, apărute în revista *Candela* în anul 1885 și cel de-al doilea în anul 1890, în cel dintâi prezintă elemente importante, precum: despre împărțirea Dreptului: drept divin scris și nescris, drept uman scris și nescris, apoi tratează despre izvoarele și sursele dreptului. Al doilea studiu, prezintă

gândirea părintelui Clementie Popovici față de raportul dintre dreptul bisericesc, jurisprudența și teologie, precum și poziția dreptului canonic între științele juridice.

Cel de-al doilea capitol l-am numit: *Pr. Prof. Dr. Valerian Șesan – Referințe biografice*, unde am folosit metoda istorică de cercetare, prezentând date istorice despre personalitatea, formarea și activitatea canonistului cernăuțean, redând informații cu privire la formarea sa la Cernăuți, Viena, Praga, Atena, Ierusalim, Kiev, Sankt Petersburg, precum și despre activitatea sacerdotală, îndeplinind mai multe misiuni, ca protopop, membru în diferite organisme bisericești superioare, membru în asociații cu caracter cultural, după cum și delegat al Bisericii Ortodoxe Române la anumite congrese, cât și despre activitatea didactică, fiind profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți, apoi decan, și rector al Universității din Cernăuți.

Pe lângă îndeplinirea acestor funcții, a fost un patriot devotat, militând pentru unirea Bucovinei cu patria mamă, făcând parte din comitetul care pregătea acest deziderat.

În același timp, a susținut cu îndârjire problematica înființării Patriarhiei Române, a susținut obținerea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Poloneze și a militat și luptat pentru autonomia Bisericii, fiind un veridic apologet al Bisericii Ortodoxe și un combatant irezistibil pentru țară și neam.

În cel de-al treilea capitol: *Opera canonistului Valerian Șesan*, am surprins întreaga operă, printre care menționez, *Cursul de Drept Universal*, publicat în anul 1942, de către profesorul Milan Șesan, apoi studiile pe care le-a publicat în timpul cursurilor de doctorat, precum și în timpul activității didactice, ca profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Finalizând acest capitol, prin prezentarea articolelor, recenziilor, comunicărilor, cât și a unor cuvântări ocazionale pe care Părintele Profesor Dr. Valerian Șesan le-a prezentat în diferite contexte.

În sensul acesta canonsitul cernăuțean a rostit mai multe cuvântări, cu un impact major în rândul tinerilor studenți, cât și al oamenilor care îl ascultau. Unele dintre aceste cuvântări au fost publicate, altele din nefericire nu a văzut lumina tiparului.

Cel de-al patrulea capitol, intitulat: *Analiza manualului de Drept Bisericesc Universal al canonistului Valerian Șesan și definirea organelor colective de exercitare a puterii bisericești*, în care am abordat și cercetat direcțiile de ceretare prezentate în manualul de Drept

bisericesc al profesorului bucovinean, folosind metoda comparativă și expositivă, prezentând gândirea pe care părintele Valerian Șesan, ca preot și profesor a asumat-o.

Am început acest capitol, prin a prezenta o comparație între problemele de drept bisericesc din perspectiva canonistului Valerian Șesan regăsite în manualul său și probleme de drept bisericesc identificate în manualele de drept apărute până la el.

Mai întâi am vorbit despre gândirea Sfântului Andrei Șaguna, care este cel dintâi inițiator al alcătuirii unui manual de drept bisericesc în spațiul românesc. Acesta a analizat cele mai importante instituții ale societății, Biserica și Statul, precizând raportul dintre acestea. Un alt aspect surprins în cercetările sale, este despre termenul de canon, precum și tipurile de canoane, precum canoane dogmatice, morale, liturgice, etc. O altă noutate apărută în manualul de Drept al ierarhului transilvănean este definirea dreptului, precum și împărțirea acestuia. De remarcat este folosirea metodei hermeneutică de interpretare a textelor scripturistice.

Cel de-al doilea canonist este Părintele Profesor Constantin Clementie Popovici, care menționez că este tributar viziunii sociale a dreptului, încercându-se o coroborare cu dogmatica, morala și liturgica, aceasta fiind o noutate adusă în sfera Dreptului bisericesc. Tratează și despre relația dintre Biserică și Stat, precum și despre canoanele Bisericii.

Profesorul de la catedra de Drept bisericesc din cadrul Facultății de Teologie din București, Vasile Pocitan, în manualul său: *Compendiu de drept bisericesc al bisericii ortodoxe, comparativ cu bisericile Latină, Protestantă, etc și cu referințe speciale la legile și regulamentele bisericii ortodoxe autocefale Române*, se observă foarte clar o influență majoră a gândirii profesorului Clementie Popovici. Acesta abordează despre definirea Dreptului bisericesc, precum și despre gruparea acestuia. Împarte dreptul la fel ca și profesorul Clementie, după obiect, subiect și autoritate legislativă. Ceea ce este de remarcat în scrierile acestui canonist, faptul că dreptul în general îl împarte în drept lumesc, care face referire la bucuria și fericirea efemeră și pămânească a omului, și dreptul canonic care face referire la fericirea transcendentă și veșnică.

Profesorul și istoricul Constantin Erbiceanu, în succinta sa operă abordează o paletă largă a subiectelor de drept cum ar fi: diferența dintre dreptul canonic și dreptul bisericesc, poziția dreptului în sfera dreptului în general, apoi împărțirea dreptului în drept divin și drept uman. Asemenea predecesorilor săi, în definirea Bisericii, pornește de la ideea că Biserica este societate umană, cu scopuri spirituale, și care are nevoie de un regulament și o legislație

proprie. De asemenea, abordează și subiectul despre canoane, pe care le împarte în dogmatice, morale și mixte, precum și relația dintre Biserică și Stat.

În opera profesorului Dimitrie Boroianu se regăsesc elemente din gândirea antecesorilor săi, în special din gândirea profesorului Constantin Clementie Popovici. Un aspect important pe care îl dezbate acesta, este chestiunea naturii dreptului, precum și a canoanelor.

Părintele Valerian Șesan, în cursul său de *Drept bisericesc universal*, dar și în multitudinea de studii publicate, prezintă noi perspective canonice, începând cu definirea dreptului pornind de la ideea socială de dreptului, vorbește despre dreptul natural, drept subiectiv, drept obiectiv împărțit în drept pozitiv și drept uzual. Totodată, în manualul său de drept, face o distincție clară între dreptul bisericesc și morală, primul având în vedere viața socială a membrilor Bisericii, acesta reglementând manifestările exterioare ale persoanelor umane, pe când morală stabilește și reglementează partea lăuntrică a omului. Totodată, canonistul cernăuțean, stabilește într-o formă și mai clară diferența dintre cele două discipline. Ca de altfel, morală are în vedere legătura omului cu Dumnezeu, pe când dreptul raportul dintre oameni, precum un alt aspect, care face referire la originea celor două, normele morale au un caracter neschimbabil, având origini divine, iar normele dreptului obiectiv sunt schimbabile.

Un alt principiu foarte important asumat și propus de către părintele Valerian Șesan în întreaga sa operă, face referire la ideea de organism social perfect. De asemenea precizează diferența dintre dreptul canonic și dreptul bisericesc, cel dintâi incluzând tradiția canonică, având ca fundament sfintele canoane, iar cel de-al doilea, legislația de stat asumată și receptată de întreaga Biserică.

Despre împărțirea dreptului, acesta este tributary profesorului său, Constantin Clementie Popovici, adăugând câteva principii noi, după cum urmează: Dreptul îl împarte: 1. După izvor sau organ de legiferare, întâi dreptul divin pozitiv scris și dreptul divin nescris și dreptul bisericesc uman; 2. După cercul de competență a principiilor, poate fi drept bisericesc universal, și drept bisericesc particular; 3. După alcătuirea exterioară a principiilor, putând fi drept bisericesc scris și drept bisericesc nescris; 4. În funcție de rituri și confesiuni; 5. Dreptul bisericesc are caracterul de public, nu privat; 5. După sistem, care are la bază normele canonice fundamentale.

Cel de-al cincilea capitol l-am numit: *Probleme de organizare și administrație bisericească în opera canonistului Valerian Șesan* este ultimul capitol, fiind cel mai complex, deoarece am abordat întreaga gândire canonică a acestuia, prezentând raportul dintre Stat și Biserică, despre autonomie și autocefalie, despre dreptul de devoluțiune, revizuirea canoanelor și a altor norme bisericești, despre căsătoria bisericească, convocarea Sinodului Ecumenic, reorganizarea Bisericii Ortodoxe, relația dintre Biserica Ortodoxă Română cu Bisericile Ortodoxe surori și denomiinațiunile creștine încheind cu canonistul Valerian Șesan ca ecumenist, unde am prezentat câteva direcții și aspecte noi pe care acest profesor român le-a deschis în domeniul Dreptului bisericesc.

7. Dificultăți întâmpinate

Pe parcursul cercetării acestui subiect, au existat și anumite dificultăți, în special a ceea ce înseamnă recuperarea operei părintelui Valerian Șesan, publicată în revista *Candela*. În vederea soluționării acestei probleme am cercetat Biblioteca Sfântului Sinod și Biblioteca Academiei Române, unde am reușit să găsesc cea mai mare parte a lucrărilor publicate, cât și a Cursului de Drept Universal, care a fost tipărit în anul 1942.

Din nefericire o problemă majoră a fost aceea care vizează documente cu privire la viața Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan, deoarece, casa de la Cernăuți unde a locuit acesta a fost arsă, precum și unele documente foarte importante (cursuri de drept roman comparat, studii, etc), și transformată în comisariat (această informație am primit-o de la nepotul părintelui Valerian Șesan, domnul profesorul Dragoș Șesan). În același timp, datorită problemelor sociale apărute între poporul rus și ucrainean, nu am mai avut posibilitatea deplasării la Cernăuți pentru a încerca să găsesc anumite informații în arhiva Universității din Cernăuți. Studiarea arhivelor de la Viena a fost de asemenea o problemă, prin prisma faptului că procedurile sunt destul de neprielnice, încercând să găsesc anumite informații, am discutat cu un avocat din Viena, care nu a reușit să obțină nicio informație, despre părintele Valerian Șesan.

CONCLUZII

Documentele regăsite în Biblioteca Sfântului Sinod, în Biblioteca Academiei Române, precum și mărturiile ale domnului Dragoș Șesan (nepotul părintelui Valerian Șesan), toate prezintă despre viața, personalitatea și complexitatea gândirii canonic-teologice a profesorului bucovinean.

În lucrarea de față am dorit să creionez și să evidențiez importanța gândirii Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan, și să trasez câteva direcții care au contribuit la sistematizarea și dezvoltarea Dreptului bisericesc românesc din perioada interbelică, mai ales cunoscând faptul că spre sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea existau puține manuale de drept, amintim pe Sfântul Andrei Șaguna și pe eruditul profesor de la Cernăuți, arhimandritul Constantin Clementie Popovici.

Încadrarea în contextul istoric a activității sale este foarte importantă, luându-se în seamă faptul că în acele vremuri (perioada antebelică), nu s-a cunoscut o dezvoltare foarte evidentă a Dreptului bisericesc.

În teza de doctorat intitulată: *Opera canonică a Pr. Prof. Dr. Valerian Șesan. O evaluare critică a operei sale și importanța ei pentru sistematizarea Dreptului bisericesc* am analizat temele fundamentale din sfera acestei discipline, pe care canonistul bucovinean le-a abordat și le-a cercetat.

La Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Cernăuți, înaintea sa a activat ca profesor la catedra de Drept, Părintele Profesor Constantin Clementie Popovici, fiind primul care a sistematizat într-o formă aparte disciplina Dreptului bisericesc. Acesta a fost ucenicul canonistului Clementie Popovici, de la care a asimilat multe informații despre importanța dreptului bisericesc și care a continuat cercetarea și aprofundarea în această ramură.

În urma cercetării și analizării Cursului de Drept Universal, studiilor și articolelor părintelui Valerian Șesan, pot fi creionate câteva concluzii cu privire la viața, activitatea didactică și sacerdotală, precum și gândirea teologico-canonică a acestuia.

În capitolul întâi am evidențiat dezvoltarea Dreptului bisericesc în secolul al XIX-lea și începutul secolului al-XX-lea, prezentând primele manuale de drept, care aparțin Sfântului Andrei Șaguna, precum și cele două studii complexe ale părintelui Constantin Clementie

Popovici. Totodată am realizat o incursiune în evoluția semasiologică a termenului de “canon”, precizând valențele acestuia.

În cel de-al doilea capitol am prezentat contextul istoric al formării părintelui Valerian Șesan, amintind instituțiile de prestigiu din Europa unde acesta s-a dezvoltat din perspectivă intelectuală. În aceeași măsură, am creionat cele mai importante aspecte din activitatea sa publicistică, sacramentală și profesională, încheind prin menționarea tuturor distincțiilor pe care le-a primit.

Cuprinsul capitolului al treilea este alcătuit din prezentarea în mod cronologic a tuturor studiilor publicate și a celor care nu au văzut lumina tiparului, deoarece au fost distruse în perioada invazie bolșevice.

În capitolul al patrulea am întocmit o prezentare a Cursului de Drept Universal, publicat în anul 1942 de către părintele Milan Șesan. De remarcat este modul în care părintele Valerian Șesan a reușit să îl sistematizeze, structurându-l pe patru capitole și introducerea. Elementul de noutate cuprins în acest curs îl reprezintă bibliografia generală, prezentată la începutul fiecărui capitol. De asemenea am prezentat problemele de drept propuse și asumate de părintele Valerian Șesan așezându-le în comparație cu cele prezentate în manualele de drept al canoniștilor români dinaintea sa, putându-se constata că cele mai importante teme abordate de aceștia sunt: definirea și împărțirea Dreptului canonic, natura canoanelor, definirea Bisericii, raportul dintre Stat și Biserică, etc. Am încheiat acest capitol prin menționarea și definirea organelor colective de exercitare a puterii bisericești din perspectiva Părintelui Profesor Dr. Valerian Șesan.

Cel de-al cincilea capitol este cel mai complex, deoarece am reliefat și cuprins întreaga gândire canonică a acestuia, prezentând temele asumate și abordate, cum ar fi: raportul dintre Stat și Biserică, precizând trei direcții importante care trebuie asumate de cele două instituții: cooperare, colaborare și respect reciproc. În aceeași manieră am detaliat aspectele importante cu privire la autonomie și autocefalie, arătând diferența dintre cele două, primul termen fiind înțeles ca autoconducere parțială, iar cel de-al doilea autogovernare independentă.

Dreptul de devoluțiune este un subiect mai puțin abordat de către canoniștii români. Din perspectiva părintelui Valerian Șesan, aceasta este o problemă esențială pentru buna organizare a Bisericii, având ca fundament principiul ierarhic. Astfel, conform canonul 11 al

Sinodului VII Ecumenic, mitropolitul sau patriarhul poate să intervină într-o eparhie, fără a știribi autonomia acesteia.

În contemporaneitate, există anumite chestiuni foarte importante care vizează problema revizuirii canoanelor. În sensul acesta există anumite condiții în care se pot revizui canoanele, în funcție de conținutul lor, precum menționează și canonistul bucovinean. Revizuirea canoanelor din punctul meu de vedere ar fi o necesitate, deoarece făcând o scurtă incursiune asupra acestora se poate observa, că unele dintre acestea nu mai pot fi aplicate, astfel că nu își mai găsesc veridicitatea, dar consider, că printr-o cercetare și aprofundare din partea celor competenți și specializați în domeniul Dreptului bisericesc, și bineînțeles insuflați de Duhul Sfânt, se poate găsi o soluție, care să folosească pentru viața sacramental-duhovnicească a creștinilor.

În aceeași măsură, prin găsirea unor metode de adaptare a canoanelor se pot afla și unele mijloace prin care să se găsească căi de relaționare cu denominațiunile creștine, bineînțeles afirmând credința în Mântuitorul Iisus Hristos, Logosul Întrupat, și în același timp creionând adevărata experire a învățaturii lui Dumnezeu în Biserica Ortodoxă.

Convocarea unui Sinod Ecumenic prezintă o mare dificultate luându-se în seamă problemele de actualitate. Prin întrunirea unui sinod se poate stabili importanța autocefaliei și a autonomiei în vederea bunei organizării a vieții administrativ-bisericești. Autonomia și autocefalia pot crea noi direcții de a se ajunge la o uniformitate a tot ceea ce înseamnă Biserica Ortodoxă.

Totodată, în acest capitol am abordat subiectele: reorganizarea Bisericii din România și despre alegerea și constituirea organelor reprezentative și executive, prezentând cadrul legislativ, propus de către părintele Valerian Șesan.

Una dintre cele mai importante teme cercetate în cuprinsul acestui capitol face referire la căsătoria religioasă, unde am evidențiat condițiile în vederea săvârșirii Tainei Cununie, precum și impedimentele la această această Taină, cât și la Logodnă. Totodată, am prezentat și problema divorțului, fiind o chestiune de actualitate.

Am încheiat capitolul acesta, prezentând poziția Bisericii Ortodoxe privind relațiile cu Bisericile Ortodoxe surori și denominațiunile creștine, menționând aspectul armoniei, cât și respectul reciproc. Un ultim subcapitol fiind acela care prezintă poziția părintelui Valerian

Şesan față de ecumenism. Acesta arătând deschiere față de acest principiu, dar întotdeauna dovedindu-se un veridic apologet al Bisericii Ortodoxe.

Noutatea adusă în sfera Dreptului bisericesc, prin alcătuirea acestei lucrări, se structurează pe mai multe direcții, care până în momentul de față nu au fost analizate decât în mod tangențial, fie prin amintirea despre opera și gândirea acestui canonist, fie doar prin citarea unor lucrări care aparțin acestuia. În felul acesta, am încercat să cercetez și să dezvolt tema propusă în profunzimea ei, conchizând prin următoarele aspecte:

1. Domeniul Dreptului bisericesc cuprinde o seamă de canoniști, care prin operele lor au contribuit la dezvoltarea acestuia. Printre aceștia unii sunt foarte cunoscuți, iar alții nu au fost descoperiți, printre care se regăsește și Părintele Profesor Dr. Valerian Şesan. În felul acesta am dorit să evidențiez, personalitatea acestuia, precum și activitatea desfășurată în mediul academic, cât și din perspectivă sacramentală.

2. Un al doilea element de noutate este întreaga operă, a acestuia, care nu a fost cunoscută până în prezent în sfera Dreptului canonic, iar prin această lucrare am adus în atenția profesorilor de teologie din acest domeniu, cât și a studenților teologi, relevanța și importanța acestui canonist pentru întreaga lucrare canonică a Bisericii.

3. În vederea analizării și tratării subiectelor, canonistul Valerian Şesan indică numeroși autorii străini, atât din Răsărit, cât mai ales din Apus, ceea ce aduce o valoare mare în vederea argumentării temelor dezbătute. De asemenea, în capitolele din manual de drept se regăsesc numeroase fundamente scripturistice, dogmatice și canonice.

4. Părintelui Profesor Dr. Valerian Şesan propune noi subiecte de cercetare care nu au fost abordate, ca de exemplu: problema dreptului de devoluțiune, problema convocării Sinodului Ecumenic, precum și problema revizuirii canoanelor și a altor norme.

5. Părintele Valerian Şesan prin contribuția sa la dezvoltarea dreptului bisericesc, sistematizează într-o formă deosebită conținutul dreptului, așezându-l pe teme și capitole care au o cursivitate și o coerență deosebită. Aici mă refer, întâi la *Cursul de Drept Universal*, dar și la studiile foarte complexe alcătuite de acesta.

7. Studiile pe care părintele le-a publicat în revista *Candela*, sunt de importanță deosebită pentru organizarea și funcționarea Bisericii, dar în special pentru organizarea vieții duhovnicești a creștinului. În acest sens, cel mai important studiu, din punctul meu de vedere este *Revizuirea canoanelor și a altor norme bisericești, precum și codificarea lor*. În același

timp, o problemă a contemporaneității este necesitatea convocării unui sinod, în care să se decreteze hotărâri universale, pe care să le asume întreaga Biserică.

8. Definește în mod clar și concis fiecare termen cu specific bisericesc, ceea ce pentru perioada respectivă era un lucru inedit: exemplu: Biserica fiind o instituție de origine divină, este totalitatea oamenilor care cred în Hristos, se botează în numele Sfintei Treimi sau explicarea în detaliu a Tainei Căsătoriei.

9. Deschide noi perspective în vederea relaționării cu Statul, cu Bisericile Ortodoxe surori și cu denominațiunile creștine.

10. În cuprinsul studiilor realizate, canonistul cernăuțean, așează în paralel învățătura de credință ortodoxă cu cea romano-catolică și protestantă, prezentând diferențele intreconfesionale și totodată, oferă posibilitatea înțelegerii abordării subiectelor din ramura Dreptului bisericesc, din perspectivă ortodoxă.

11. În sens general, Părintele Profesor Dr. Valerian Șesan a îmbinat studierea problemelor de Drept bisericesc cu problema unității de neam, mai ales schimbările care s-au produs în anul 1918, atât din punct de vedere jurisdicțional-bisericesc, cât și teritorial-statal, ceea ce a condus spre reorganizarea Bisericii din România, și alcătuirea unui Regulament sau Statut de organizare pentru întreaga Biserică Ortodoxă din țara noastră.

Canonistul cernăuțean este o figură emblematică pentru teologia românească în general și în special pentru Dreptul bisericesc și va rămâne pentru totdeauna unul dintre chipurile ilustre și marile personalități, care în vremuri vitregi și în perioade de încercare a reușit să păstreze flacăra Ortodoxiei nestinsă.

Prin întreaga sa operă a creionat noi direcții de cercetare și de aprofundare a Dreptului bisericesc, arătând deschidere față de celelalte culte, participând la conferințe interconfesionale, dar întotdeauna ca ecumenist, a apărat învățătura de credință ortodoxă, și deși a studiat în țări majoritar catolice, chiar folosind în alcătuirea studiilor sale opere ale multor canoniși apuseni, a reușit să păstreze învățătura de credință dreaptă.

Fiecare dintre studiile sale, conchid prin unitate, conlucrare, ascultare față de organele superioare, pe acestea așezându-le în experiența vieții duhovnicești, nu doar din perspectivă administrativă sau sacramentală, ci pe cele două îmbinându-le într-un act sinergic.

Temele abordate de către canonistul român sunt foarte vaste, însă prezentate într-un mod magistral fiecare dintre acestea. Consider că cea mai importantă idee prezentată de acesta

face referire la sintagma: *Biserica este organismul social perfect*. Plecând de la această afirmație tratează toate celelalte teme, cum ar fi: organele centrale de exercitare a puterii bisericești, apoi probleme de organizare și administrație bisericească (raportul dintre Stat și Biserică, autonomia și autocefalia bisericească, despre dreptul de devoluțiune, despre convocarea Sinodului Ecumenic,etc).

De remarcat este modul în care cercetează aceste teme, și mai apoi felul de integrarea a acestora în viața bisericească a comunității euharistice.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

1.1 IZVOARE SCRIPTURISTICE:

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2018.
3. *Noul Testament cu Psalmii*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.

1.2. IZVOARE PATRISTICE:

1. Sfântul Clement Romanul, “Epistola către Corinteni”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, traducere, note și indice de preot Dumitru Fecioru, București, 1979.
2. Sfântul Ignatie Teoforul, “Epistola către Magnesieni”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. I, traducere, note și indice de preot Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
3. Sfântul Ignatie Teoforul, “Epistola către Tralieni”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. I, traducere, note și indice de preot Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
4. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.

1.3 IZVOARE JURIDICE:

1. *Ghid practic pentru examenul de Capacitate Preoțească*, București, 2009.
2. *Îndrumător administrativ bisericesc*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2010.
3. *Legea nr. 19/1996* privind actele de stare civilă, articolul 62, aliniatul 1, litera k.
4. *Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015.

5. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
6. *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2022.
7. *Protocolul Congresului Naționalu bisericescu romanu de relligiunea greco-resariteana*, Editura Tipografia Archidiecezana, Sibiu, 1870.

1.4 IZVOARE CANONICE:

1. Floca, Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Ediția a III-a, Editura Sophia, București, 2005.
2. Milaș, Nicodim, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, traducere de Uroș Kovincici și Nicolae Popescu, Tipografia Diecezana, vol. I, part. 1, Arad, 1930.
3. Milaș, Nicodim, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, traducere de Uroș Kovincici și Nicolae Popescu, Tipografia Diecezana, vol. I, part. 2, Arad, 1931.
4. Milaș, Dr. Nicodim, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, traducere de Pr. Uroș Kovincici și Dr. Nicoale Popovici, vol. II, part. 2, Arad, 1936.
5. Perșa, Răzvan, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, vol. I, ediție bilingvă, Editura Basilica, București, 2018.
6. Perșa, Pr. Răzvan, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Apostolice și Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, vol. I, ediție bilingvă, Ediția a II-a revizuită, Editura Basilica, București, 2022.
7. Perșa, Pr. Răzvan, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Sinoadelor Locale*, vol. II, ediție bilingvă, Ediția a II-a revizuită, Editura Basilica, București, 2022.
8. Perșa, Pr. Răzvan, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Canoanele Sfinților Părinți. Canoanele întregitoare și prescripții canonice*, vol. III, ediție bilingvă, ediția a II-a revizuită, Editura Basilica, București, 2022.
9. *Pidalion*, Editura Credința strămoșească, Iași, 2004.

10. Rallis, G., Potlis, M., *Sintagma sfintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. II, Atena, 1852-1859.

1.5 OPERA PĂRINTELUI PROFESOR DR. VALERIAN ȘESAN

1.5.1 CĂRȚI

1. Șesan, Valerian, *Kirche und Staat im romisch byzantinischen Reiche seit Konstantin dem Grossen und bis zum Falle Konstantinopels*, Cernăuți, 1911.
2. Șesan, Valerian, *Proiect de unificare a organizației Bisericii autocefale ortodoxe din România întregite*, Editura Institutului de Arte Grafice, Cernăuți, 1920.
3. Șesan, Valerian, *Contribuții privitoare la raportul dintre Stat și Biserica Ortodoxă în Constituția cea nouă a României întregite*, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1923.
4. Șesan, Valerian, *Reflexiuni asupra unificării organizației ortodoxe din România întregită*, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1923.
5. Șesan, Valerian, *Centenarul imnului național cehoslovac Kde Domov muj și comemorarea geniilor muzicale cehe: B. Smetana și A Dvorak*, Editura Autorului, Cernăuți, 1934.
6. Șesan, Valerian, *Serbările jubileului semicentenar al Societății Academice Junimea*, 1936.
7. Șesan, Valerian, *Dr. Lazăr Iacob profesor de drept bisericesc la Facultatea de Teologie din București*, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1938.
8. Șesan, Valerian, *Catedra de drept bisericesc*, Cernăuți, 1939.
9. Șesan, Valerian, *Căsătoria bisericească obligatorie*, Editura Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1940.
10. Șesan, Valerian, *Curs de Drept Bisericesc Universal*, Ediție îngrijită de Dr. Dr. Milan Șesan, Cernăuți, 1942.

1.5.2. STUDII, ARTICOLE ȘI CUVÂNTĂRI OCAZIONALE

1. Șesan, Valerian, “Ce-i lipsește țaranului român”, în *Glasul Bucovinei*, anul I, nr. 28, 17.12.1918, p. 1-4.

2. Șesan, Valerian, “Reorganizarea bisericii din România Mare”, în *Glasul Bucovinei*, anul I, nr. 29, 18.12.1918, p. 1-4.
3. Șesan, Valerian, “Refacerea vieții sociale”, în *Glasul Bucovinei*, anul I, nr. 36, 27.12.1918, p. 1-4.
4. Șesan, Valerian, “Adunarea preoțimii române”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 40, 01.01.1919, p. 1-4.
5. Șesan, Valerian, “Un sfat pentru popor”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 45, 07.01.1919, p. 1-4.
6. Șesan, Valerian, “Din nevoile preoților”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 72, 01.02.1919, p. 1-4.
7. Șesan, Valerian, “Două izvoare de bogăție națională”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 65, 05.02.1919, p. 1-4.
8. Șesan, Valerian, “O adunare preoțească”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 85, 02.03.1919, p. 1-4.
9. Șesan, Valerian, “Coroanele austriace”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 92, 11.03.1919, p. 1-4.
10. Șesan, Valerian, “De ale Consistoriului”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 104, 25.03.1919, p. 1-4.
11. Șesan, Valerian, “Rostul facultății teologice din Cernăuți”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 126, 20.04.1919, p. 1-8.
12. Șesan, Valerian, “Cine răspunde”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 130, 28.04.1919, p. 1-4.
13. Șesan, Valerian, “Absolutoriu unui Mare Român”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 162, 08.06.1919, p. 1-4.
14. Șesan, Valerian, “Unificarea Bisericii ortodoxe din România Mare”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 192, 16.07.1919, p. 1-4.
15. Șesan, Valerian, “Unificarea Bisericii ortodoxe din România Mare”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 193, 17.07.1919, p. 1-4.
16. Șesan, Valerian, “Constituționalism în biserica ortodoxă”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 231, 03.09.1919, p. 1-4.

17. Șesan, Valerian, “Constituționalism în biserica ortodoxă”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 232, 04.09.1919, p. 1-4.
18. Șesan, Valerian, “Congresul preoților”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 268, 19.10.1919, p. 1-4.
19. Șesan, Valerian, “Rolul Facultății de teologie din Cernăuți în administrarea bisericii”, în *Glasul Bucovinei*, anul II, nr. 308, 10.12. 1919, p. 1-4.
20. Șesan, Valerian, “Zvârcoliri zadarnice”, în *Glasul Bucovinei*, anul III, nr. 320, 11.01.1920, p. 1-4.
21. Șesan, Valerian, “Ajutați Țării”, în *Glasul Bucovinei*, anul III, nr. 397, 09.04.1920, p. 1-4.
22. Șesan, Valerian, “Legăturile culturale economice ceho-române”, în *Glasul Bucovinei*, anul III, nr. 398, 11.04.1920, p. 1-4.
23. Șesan, Valerian, “Reflexiuni cu privire la Consistoriul Superior”, în *Glasul Bucovinei*, anul III, nr. 428, 23.05.1920, p. 1-4.
24. Șesan, Valerian, “Concordatul cu Vaticanul”, în *Glasul Bucovinei*, anul III, nr. 600, 30.12.1920, p. 1-4.
25. Șesan, Valerian, “Memoriul Facultății de teologie din Cernăuți în chestiunea concordatului”, în *Glasul Bucovinei*, anul IV, nr. 644, 01.03.1921, p. 1-4.
26. Șesan, Valerian, “Unificarea organizației bisericii ortodoxe naționale a Statului român”, în *Glasul Bucovinei*, anul V, nr. 900, 24.01.1922, p. 1-4.
27. Șesan, Valerian, “Contribuțiunii privitoare la raportul dintre Stat și Biserica ortodoxă în Constituția cea nouă a României întregite”, în *Glasul Bucovinei*, anul VI, nr. 1163, 07.01.1923, p. 1-4.
28. Șesan, Valerian, “Înălțarea bisericii”, în *Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 2000, 25.12.1925, p. 1-8.
29. Șesan, Valerian, “Fondul bisericesc”, în *Glasul Bucovinei*, anul IX, nr. 2178, 17.08.1926, p. 1-10.
30. Șesan, Valerian, “Cuvântare cu prilejul hramului Catedralei Mitropolitane”, anul V, nr. 2305, 15.01.1928, p. 1-8.
31. Șesan, Valerian, “Expoziția jubiliară a culturii actuale în Republica cehoslovacă”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2655, 29.04.1928, p. 1-4.

32. Șesan, Valerian, “Un prieten sincer: Abatele Metodiū Zavoral”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2656, 01.05.1928, p. 1-4.
33. Șesan, Valerian, “Abatele Zavoral la Cernăuți”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2662, 09.05.1928, p. 1-4.
34. Șesan, Valerian, “Un binefăcător”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2710, 11.07.1928, p. 1-4.
35. Șesan, Valerian, “Congresul bisericilor pentru asigurarea păcii mondiale”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2750, 31.08.1928, p. 1-4.
36. Șesan, Valerian, “Programa conferințelor care s-au ținut la Congresul ligii Bisericilor din Praga”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2750, 31.08.1928, p. 1-4.
37. Șesan, Valerian, “Congresul ligii mondiale pentru împrietenirea popoarelor prin biserică”, în *Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2754, 05.09.1928, p. 1-4.
38. Șesan, Valerian, “Festivalul Masaryk”, în *Glasul Bucovinei*, anul XIII, nr. 3178, 09.03.1930, p. 1-4;
39. Șesan, Valerian, “Problema participării bisericii ruse la prosinodul ortodox”, în *Candela*, anul XLII (1931), nr. 4-12, p. 218-220.
40. Șesan, Valerian, “Jubileul abatelui Zavoral”, în *Glasul Bucovinei*, anul XIV, nr. 3431, 06.02.1931, p. 1-4.
41. Șesan, Valerian, “Poporul cehoslovac în doliu”, în *Glasul Bucovinei*, anul XV, nr. 3697, 20.01.1932, p. 1-4.
42. Șesan, Valerian, “T. G. Masaryk 82 de ani”, în *Glasul Bucovinei*, anul XV, nr. 3736, 08.03.1932, p. 1-4.
43. Șesan, Valerian, “Un oaspete binevenit”, în *Glasul Bucovinei*, anul XV, nr. 3765, 12.04.1932, p. 1-4.
44. Șesan, Valerian, “Abatele Zavoral 70 de ani”, în *Glasul Bucovinei*, anul XV, nr. 3861, 21.08.1932, p. 1-4.
45. Șesan, Valerian, “Narodni Poiltika – 50 ani de existență”, în *Glasul Bucovinei*, anul XVI, nr. 3966, 12.01.1933, p. 1-4.
46. Șesan, Valerian, “Mateiu I., Contribuțiunii la istoria dreptului bisericesc, volumul I”, în *Candela*, anul XXXIV (1923), nr. 9-12, p. 59-63.

47. Șesan, Valerian, “Catedra de drept bisericesc la facultățile de drept”, în *Candela. Jurnalul bisericescu-literaru*, anul XIX (1928), nr. 1-12, p. 242-262.
48. Șesan, Valerian, “Zankow Ștefan”, în *Candela*, anul XLII (1931), nr. 4-12, p. 286-289.
49. Șesan, Valerian, “Autocefalie și autonomie”, în *Candela*, anul XLII (1931), nr. 4-12, p. 216-237.
50. Șesan, Valerian, “Popovici Nicolae - Manual de drept bisericesc ortodox oriental”, în *Candela*, anul XLII (1932), nr. 1-12, p. 146-152.
51. Șesan, Valerian, “Episcopul Nicodim Milaș, Canoanele bisericii ortodoxe însoțite de comentarii”, în *Candela*, anul XLII (1932), nr. 1-12, p. 152-154.
52. Șesan, Valerian, “Constantin Dron, Valoarea actuală a canoanelor”, în *Candela*, anul XLII (1932), nr. 1-12, p. 154-160.
53. Șesan, Valerian, “Constantin Dron - Canoanele”, în *Candela*, anul XLII (1932), nr. 1-12, p. 160-163.
54. Șesan, Valerian, “Modificarea Legii și Statutului pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române”, în *Candela*, anul XLVI (1935), nr. 1-12, p. 117-185.
55. Șesan, Valerian, “Proiectul de regulament pentru aplicarea articolelor 2, 12, 16 din Legea generală de pensiuni”, în *Candela*, anul XLVI (1935), nr. 1-12, p. 191-201.
56. Șesan, Valerian, “Cuvântare rostită cu prilejul vârstei de 90 ani a arhimandritului Clementie Constantin Popovici”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul III (1936), nr. 18-19, p. 1-8.
57. Șesan, Valerian, “În preajma Sărbătorilor”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul III (1936), nr. 24, p. 1-8.
58. Șesan, Valerian, “Memoriul înaintat de Societatea Clerului Ortodox din Bucovina”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul III (1936), nr. 24, p. 1-8.
59. Șesan, Valerian, “Societatea Clerului ortodox din Bucovina”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul III (1936), nr. 24, p. 1-8.
60. Șesan, Valerian, “Dreptul de devoluțiune al Patriarhului și al Mitropolitului”, în *Candela*, anul XLVII (1936), nr. 1-12, p. 71-85.

61. Șesan, Valerian, “Convocarea Sinodului Ecumenic”, în *Candela*, anul XLVII (1936), nr. 1-12, p. 95-110.
62. Șesan, Valerian, “Revizuirea Canoanelor și a altor norme bisericești, precum și codificarea lor”, în *Candela*, anul XLVII (1936), nr. 1-12, p. 145-159.
63. Șesan, Valerian, “Cuvântare rostită la sfințirea temeliei Palatului cultural din Cernăuți”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul IV (1937), nr. 21-22, , p. 1-8.
64. Șesan, Valerian, “Clementie Constantin Popovici”, în *Candela*, anul XLIX (1938). nr. 1-12, p. 62-73.
65. Șesan, Valerian, “Catedra de drept bisericesc la Facultățile de drept”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VI (1939), nr. 9, p. 1-8.
66. Șesan, Valerian, “Discurs funebru rostit la înmormântarea Înalt Preasfințitului episcop Ipolit Vorobchievici”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VI (1939), nr. 15-16, p. 1-8.
67. Șesan, Valerian, “Căsătoria bisericească obligatorie”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VII (1940), nr. 4, , p. 1-8.

II. LUCRĂRI DE SPECIALITATE

2.1 DICȚIONARE

1. Beekes, Robert, *Etymological Dictionary of Greek*, vol. 1, Editura Brill, Leiden-Boston, 2010.
2. Constantinescu, Iulian Mihai L., *Dicționar de termeni juridico-canonici pentru uzul studenților teologi*, vol. II, Editura Universitaria, Craiova, 2020.
3. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Universul Enciclopedic Gold, București, 2009.
4. Lust, Johan, Eynikel, Eric, Hauspie, Katrin, *A Greek – English Lexikon of Septuagint*, Ediție revizuită, Stuttgart, 2003.
5. Naz, R., *Dictionnaire de droit canonique*, t. V, Paris, 1953, col 261.
6. Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2002.
7. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Ediția a III-a, Editura Andreiana, Sibiu, 2014.

8. Pricop, Lucian, *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Cartex 2000, București, 2006.

2.2 MONOGRAFII

1. Amuza, Ion T., *Căsătoria și divorțul în vechiul drept românesc*, Editura Sylvi, București, 2003.
2. Arthonanis, Arhim. Bartholomeu, *De la codification des sacrés canons et des substitutions canonique dans l'Eglise Orthodoxe*, Thesaloniki, 1970.
3. Beldiman, Nicușor, *Anthology of studeis, sermons and catecheses*, Editura Universității din București, București, 2018.
4. Berdnikov, Ilya Stefanovich, *Curs de drept bisericesc*, traducere de episcopul Hușilor Silvestru Bălănescu, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1892.
5. Boldura, A., *Problema politiceii creștinești și Statul*, Chișinău, 1933.
6. Boroianu, Prof. Dr. Dimitrie, G., *Drept bisericesc*, volumul I și II, Tipografia Dacia, Iași, 1899.
7. Boroianu, Dimitrie, G., *Dreptul bisericesc: conform programei în vigoare pentru uzul elevilor din clasa a VII-a de seminarii*, Ralian și Ignat Samitca, Craiova, 1903.
8. Boroianu, Dimitrie, G., *Dreptul bisericesc întocmit în vederea programei analitice din 1902 pentru seminarii și a adresei cu numărul 3936, anul 1903 a Casei Scoalelor*, Minerva, București, 1911.
9. Boroianu, Dimitrie, G., *Dreptul bisericesc pentru seminariile teologice*, Ediția a III-a, București, 1928.
10. Braniște, Pr. Prof. Dr. Ene, *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
11. Budeanu, Pr. Dr. Tudor, *Lazăr Iacob și opera sa canonic-juridică. O evaluare canonic-juridică a contribuției sale la dezvoltarea Dreptului bisericesc*, (teza de doctorat), Arad, 2020.
12. Căndea, Spiridon, *Pedeapsa depunerii din cler*, Sibiu, 1934.
13. Chiriță, M., *Raportul dintre Stat și Biserică din punctul de vedere juridic*, București, 1898.

14. Comșa, Grigore, *Ortodoxia și Româanismul în trecutul nostru*, Arad, 1933.
15. Constantinescu, Iulian, Mihail, *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonic*, Editura Aius, Craiova, 2008.
16. Constantinescu, Iulian, Mihail, *De impedimentis matrimonii de la acrivia canonică la iconomia bisericească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011.
17. Constantinescu, Iulian Mihail, *Dreptul canonic ortodox ca știință*, Ediția a II-a, Editura Universitaria, Craiova, 2020.
18. Constantinescu, Iulian, Mihai, *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Editura Universitaria, Craiova, 2020.
19. Costescu, CH., *Istoria sinoadelor locale înainte de Sinodul I Ecumenic din Niceea*, București, 1896.
20. Crainic, Nichifor, *Ortodoxie și Etnocrație*, București, 1939.
21. Daniel, Preafericitul Părinte Patriarh, *Evanghelia slavei lui Hristos*, Editura Basilica, București, 2016.
22. Dron, Constantin, *Valoarea actuală a canoanelor*, București, 1928.
23. Dron, Constantin, *Canoanele. Text și interpretare*, (Canoanele apostolice), vol. I, București 1933.
24. Dron, Constantin, *Canoanele. Text și interpretare*, (Canoanele ecumenice), vol. II, Editura Tipografia Cărților Bisericești, București 1935.
25. Dură, Nicolae, Kroczeck, Piotr, Mititelu, Cătălina, *Marriage from the Roman Catholic and Orthodox points of view*, Editura Scriptum, Krakow, 2017.
26. Erbiceanu, Constantin, *Viața mea scrisă de mine după cât mi-am putut aduce aminte*, Tipografia Gutenberg, București, 1913.
27. Erbiceanu, Constantin, *Studii de teologie canonică și drept bisericesc*, Ediție îngrijită de Arhid. Conf. Dr. Georgică Griogoriță, Drd. Alexandru Bordea și Drd. Daniel-Grigore Filimon, Editura Basilica, București, 2018.
28. Fecioru, Theodor, *Poporul român și fenomenul religios*, București, 1939.
29. Filipașcu, Alexandru, *Istoria Maramureșului*, București, 1940.
30. Filipescu, I. P., *Adopția și protecția copilului aflat în dificultate*, Editura AllBeck, București, 1998.

31. Flocă, Ioan, N., *Drept canonic ortodox*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
32. Flocă, Ioan, N., *Drept canonic ortodox*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
33. Flocă, Arhid. Prof. Univ. Dr. Ioan, N., Joantă, Prof. Dr. Sorin, *Administrația bisericească parohială și legislație*, Editura Universității “Lucian Blaga”, Sibiu, 2001.
34. G., Cronț, *Alegerea ierarhilor în Biserica Ortodoxă Română*, București, 1937.
35. G., Cronț, *Este îndreptățită autoritatea bisericească să pronunțe două pedepse pentru aceeași abatere?*, București, 1937.
36. G., Cronț, *Prescripția în Dreptul bisericesc ortodox*, București, 1938.
37. G., Luțescu, *Nulitățile căsătoriei*, București, 1941.
38. G., Petreuc, *Divorțul, dreptul și procedura*, Cernăuți, 1939.
39. Ghirlanda, G., *Introduzione al diritto ecclesiale. Lineamenti per una teologia del diritto nella Chiesa*, Roma, 2013.
40. Grigoriță, Georgică, *Sfintele și Dumnezeieștile Canoane în Biserică: între tradiție eclesială și necesitate pastorală*, Editura Universității din București, București, 2017.
41. Grubbs, Judith Evans, *Law and Family in Late Antiquity: The Emperor Constantine's Marriage Legislation*, New York: Oxford University Press, 1995.
42. I., Pr. Dr. Zugrav, *Introducere în Teologia pastorală*, Cernăuți, 1942.
43. I., Teodorescu, *Judecata bisericească*, București, 1895.
44. Ică, Ioan, Jr., *Canonul Ortodoxiei*, vol. I, *Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis, Sibiu, 2008.
45. Ică, Ioan, Jr., *Canonul Ortodoxiei, Sinodul VII Ecumenic*, vol. II, Editura Deisis, Sibiu, 2020.
46. *Indice general al foii bisericești-literare Candela*, Editura Consistoriului Arhiepiscopesc al Bucovinei, Cernăuți, 1923.
47. Ioja, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel, *Dogmatică și dogmatişti. Prolegomena privind aprofundarea Teologiei Dogmatice Ortodoxe în România în a doua*

- jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea*, Ediția a II-a, Editura Doxologia, București, 2017.
48. Ioniță, Pr. Prof. Dr. Viorel, *Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009*, Editura Basilica, București, 2013.
49. Ioniță, Pr. Prof. Dr. Viorel, *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Editura Basilica, București, 2016.
50. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Tipografia Neamul Românesc, 1909.
51. Kazimirovic, R., *Situația actuală de drept bisericesc a bisericilor ortodoxe răsăritene*, traducere de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, Arad, 1927.
52. L' Huillier, Peter, *Dreptul bisericesc la Sinoadele Ecumenice I-IV*, traducere de Alexandru I. Stan, Editura Gnosis, București, 2000.
53. Larchet, Jean Claude, *Viața sacramentală*, Editura Basilica, București, 2015.
54. Lazăr, Iacob, *Regimul cultelor*, în Anuarul festiv al Academiei Regale de drept "Regele Carol al II-lea" din Oradea, Craiova, 1930.
55. Lazăr, Iacob, *Politica scaunului papal*, Cluj, 1936.
56. Leb, Ioan, Vasile, Gârdan, Gabriel, Viorel, Eppel, Marius, Roman, Emilian Iustinian, Abrudan, Mircea, Gheorghe, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericești și laice (sec. XVIII-XX)*, vol. I, Editura Doxologia, 2022.
57. Leb, Ioan, Vasile, Gârdan, Gabriel, Viorel, Eppel, Marius, Roman, Emilian Iustinian, Abrudan, Mircea Gheorghe, *Instituții ecleziastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericești și laice (sec. XVIII-XX)*, vol. II, Editura Doxologia, 2022.
58. Legrain, Michel, *Les divorces remaries*, Centurion, Paris, 1987.
59. Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1911.
60. Marcu, Gr., *Biserica ortodoxă înaintemergătoare a statului național român*, Sibiu, 1940.
61. Marga, I., *În dragoste și adevăr. Dialogul teologic oficial ortodox-catolic, de la Rodos la Balamand*, București, 2000.
62. Mateiu, I., *Contribuțiunii la istoria dreptului bisericesc volumul I (1848-1868) cu o reprivire canonico-istorică*, vol. I, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1922.

63. Mateiu, I., *Dreptul bisericesc de stat în România întregită*, București, 1926.
64. Mateiu, I., *Politica bisericească și Statul român*, Sibiu, 1931.
65. Meyendorf, John, *Marriage. An Orthodox Perspective*, Crestwood, New York, 2003.
66. Mihoc, Dr. Constantin, *Taina căsătoriei și familia creștină*, Editura Teofania, Sibiu, 2002.
67. Milaș Nicodim, *Dreptul bisericesc oriental*, traducere de D. Cornilescu și V. Radu, București, 1915.
68. N., Buzea *Studii de drept și procedură bisericească*, Chișinău, 1927.
69. N., Drăgan, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933.
70. N., Ionescu, *Cauzele de divorț în Biserica romano-catolică*, București, 1926.
71. Nistor, Ion, *Emigrările de peste munți*, București, 1915.
72. Nistor, Ion, *Bejenari ardeleni în Bucovina*, Cernăuți, 1926.
73. Patsavos, Lewis. J., *Valențele duhovnicești ale Sfințelor Canoane*, traducere din limba engleză de Emanuel P. Tăvală, Editura Andreiana, Sibiu, 2012.
74. Pavlov, A., *Curs de drept bisericesc*, 1902.
75. Păcurariu, Pr. Prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Andreiana, Sibiu, 2007.
76. Perșa, Răzvan, *Natura canoanelor și principiile de interpretare a lor în dreptul canonic ortodox al secolelor XIX-XX*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021.
77. Petruță, Ioan, *Rudenia spirituală*, Editura Diecezana, Arad, 1941.
78. Popescu, Prahova, N., *Cauzele de divorț în Biserica romano-catolică*, București, 1926.
79. Popescu, Prahova, N., *Raporturile dintre Stat și Biserică*, Chișinău, 1936.
80. Popescu, Prahova, N., *Creștinism și națiune*, București, 1941.
81. Popovici, Constantin, *Dreptul Bisericesc*, acest curs a fost redactat de către studentul din anul IV Badea Cireșanu, de la Facultate de Teologie din Cernăuți, 12/24 Mai 1890. Acesta este manuscris în Biblioteca Sfântului Sinod.

82. Pocitan, Vasile, *Dreptul canonic după prelegerile Domnului Constantin Popovici, Profesor la Universitatea din Cernăuți*, litografiat de către studentul Vasile Pocitan în anul 1896, având 706 pagini.
83. Pocitan, Vasile, *Compendiu de drept bisericesc al bisericii ortodoxe, comparativ cu bisericile Latină, Protestantă etc și cu referințe speciale la legile și regulamentele bisericii ortodoxe autocefale Române*, Tipografia Adolf I. Feldmann, București, 1898.
84. Pocitan, Arhiereul Dr. Veniamin Ploieșteanul, *Arhieriei vicari în Biserica Ortodoxă Românească. Vicarii Arhiepiscopiei Bucureștilor, Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Patriarhiei Române*, București, 1937.
85. Preda, Ioan A., *Constituția bisericii greco-ortodoxe române din Ungaria sau Transilvania*, Editura Tiparul Tipografiei Arhidiecezanei, Sibiu, 1914.
86. R., Roșca, *Divorțul în Biserica ortodoxă și cea romano-catolică*, Sibiu, 1896.
87. Reli, Simeon, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Cernăuți, 1933.
88. Rus, Constantin, *Condițiile intrării în cler în Biserica Ortodoxă. Studiu istoric canonic*, Editura Universității “Aurel Vlaicu”, Arad, 1999.
89. Rus, Constantin, *Drept bisericesc*, Editura Mirador, Arad, 2000.
90. Rus, Constantin, *Canonul cărților Sfintei Scripturi după canoanele Bisericii Ortodoxe*, Editura Mirador, Arad, 2001.
91. Rus, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin, *Canoanele Sinoadelor din Galia (secolele IV-VII)*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2013.
92. S., Troianos, *Le fonti del diritto bizantino*, Torino, 2015.
93. Salachas, Dimitrios, *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millenio*, Edizioni Dehoniane, Roma, 1997.
94. Savin, G., *Congresul teologic de la Atena*, București, 1937.
95. Schneider, Johann, *Ecleziologia organică a mitropolitului Andrei Șaguna și fundamentele ei biblice, canonice și moderne*, Deisis, Sibiu, 2008.
96. Sireteanu, I., *Raportul între Biserică și Stat*, București, 1897.
97. Soare, Gheorghe, *Înapoi la sfintele canoane*, București, 1932.
98. Soveja, S., Mehedinți, *Creștinismul românesc*, București, 1941.
99. Stan, Liviu, *Rasă și Religione*, Sibiu, 1942.

100. Stan, Maria, *Andrei Șaguna an The Organic Statute*, 2009.
101. Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxie și Româanism*, Sibiu, 1939.
102. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
103. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
104. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
105. Șaguna, Andrei, *Elementele dreptului canonic al bisericii drept-credincioase răsăritene spre întrebuințarea preoțimei, a clerului tânăr și a creștinilor*, ediția I, Sibiu, 1854.
106. Șaguna, Andrei, *Elementele dreptului canonic al bisericii drept-credincioase răsăritene spre întrebuințarea preoțimei, a clerului tânăr și a creștinilor*, ediția II, Sibiu, 1855.
107. Șaguna, Andrei, *Compendiu de Dreptul Canonic al unei Sântei Sobornicești și Apostolești Biserici*, Edițiunea a III-a, Tipografia Diecezana, Sibiu, 1913.
108. Șesan, Milan, *Starea religioasă din Germania de după război*, Cernăuți, 1938.
109. Tulbure, Gh., *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări școlare. Diverse*, Sibiu, 1938.
110. Vintilescu, Petre, *Spovedanie și duhovnicie*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 1995.
111. Vlaicu, Pr. Conf. Univ. Dr. Patriciu, *Canon și libertate – Împărtășirea continuă din experiența Bisericii*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013.
112. Wagshal, D., *Law and the legality in the Greek East*, Editura Oxford University Press, 2015.

III. STUDII ȘI ARTICOLE

1. Afanasiev, Nicolas, “Les canons et la conscience cannique”, în *Contacts*, anul XXI (1959), p. 112-127.
2. Afanasiev, Nicolas, “ The Canons of the Church: Changeable or Unchangeable”, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, anul XI (1967), p. 54-68.
3. Albu, Alin, “Mitropolitul Andrei Șaguna și școala transilvăneană. Dimensiunea națională a demersului cultural șagunian”, în *Teologia*, anul IX (2005), nr. 3, p. 69-82.
4. Avram, Pr. drd. Florin Ioan, “Multivalența termenului “canon” și importanța acestuia în contemporaneitate”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Theologica*, anul VI (2021), Alba Iulia, p. 44-54.
5. Axinia, Drd. Vasile, “Contribuția profesorului Valerian Șesan la dezvoltarea Dreptului bisericesc”, în *Studii Teologice*, anul XXVIII (1976), nr. 7-10, p. 600-610.
6. Berindei, Mihaela Gabriela, “Accepțiunile noțiunii de familie din anul 1918 și până în prezent”, în vol. *Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire. Dimensiuni și tendințe*, Institutul de Cercetări Juridice “Academician Andrei Rădulescu”, București, 2018, p. 70-75.
7. “Biserica ortodoxă din Polonia”, în *Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1928, p. 1 din 26.09.1925.
8. Bocșan, Nicolae, “Andrei Șaguna și episcopul Calinic de la Râmnic”, în *Buridava. Studii și materiale*, anul IX (2011), p. 229-235.
9. Boroianu, Dr. Dimitrie G., “Biserica și organizarea ei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIII (1909), nr. 4, p. 374-393.
10. Boroianu, Dr. Dimitrie G., “Biserica și Statul. Câteva cuvinte asupra chestiunii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIII (1909), nr. 5, p. 517-532.
11. Boroianu, Dr. Dimitrie G., “Câte ceva din învățătura despre Biserică și Stat”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIV (1910), nr. 12, p. 965-984.

12. Brusanowski, Paul, “Concepția canonică a mitropolitului Andrei Șaguna privind organizarea Ortodoxiei ecumenice și a poziției Mitropoliei românești din Transilvania și Ungaria”, în *Revista Teologică*, anul XX (2010), nr. 2, p. 73-86.
13. *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. LXXI.
14. *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. LXXI-LXXII.
15. Cervin, Dr. inginer A. V. “Protopresviterul Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XII-XIII.
16. Chițescu, Nicolae, “Deosebirea dintre Oros și Canon și importanța ei pentru receptarea Sinodului de la Calcedon”, în *Ortodoxia*, anul XXII (1970), nr. 2, p. 347-364.
17. Ciobotea, Daniel, Patriarhul României, “Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 11-17.
18. Ciobotea, Daniel, Patriarhul României, “Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 268-278.
19. Ciobotea, Daniel, Patriarhul României, “Înțelesurile conciliarității ortodoxe și participarea credincioșilor la ea astăzi”, în *Ortodoxia*, anul XL (1988), nr. 4, p. 113-135;
20. Ciobotea, Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, “Importanța cooperării dintre Biserică și Stat în context european”, în Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Omagierea satului românesc și evocarea patriarhilor cărturari: lucrarea Bisericii în societate în anul 2019*, Editura Basilica, București, 2020, p. 313-317.
21. Ciucur, Marcel, “Căsătoriile mixte, din nou la ordinea zilei”, în *Mitropolia Banatului*, anul XX (1970), nr. 7-9, p. 593-598.
22. Ciucur, Marcel, “Problema căsătoriile mixte în lumina documentelor oficiale și a propunerilor comisiilor interconfesionale din ultimul deceniu”, în *Mitropolia Molodvei și Sucevei*, anul LI (1975), nr. 7-9, p. 593-597.

- 23.Ciucur, M., “Dreptul de acordare a autocefaliei în Biserica Ortodoxă”, în *Studii Teologice*, anul XXIX (1977), p. 536-541.
- 24.Ciuhandu, Gheorghe, “Autocefalie și autonomie bisericească”, în *Revista Teologică*, anul XI (1921), nr. 1-3, p. 33-50.
- 25.Cobzaru, Dumitru, “Organizarea bisericească în lumina legislației sinoadelor locale de la Antiohia (341) și Sardica (343), în *Ortodoxia*, anul LI (2001), nr. 1-2, p. 94-105.
- 26.Coman, Ioan, “Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii”, în *Ortodoxia*, anul XIV (1962), nr. 3, p. 291-325.
- 27.Coman, Ioan, “Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii”, în *Studii Teologice*, anul XIX, (1967), 1-2, p. 3-22.
- 28.Constantinescu, Alexandru, “Dreptul canonic în opera lui Andrei Șaguna”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCI, nr. 7-8, (1973), p. 872-876.
- 29.Constantinescu, Iulian Mihai L., “Personalitatea Mitropolitului Canonist Andrei Șaguna și lucrările sistematice de Drept Canonic. Compendiul de Drept Canonic la 140 de ani de la apariție (1868-2008)”, în *Mitropolia Olteniei*, anul LXI (2009), nr. 9-12, p. 86-113.
- 30.Corduneanu, Ionuț Gabriel, “Raportul între căsătoria religioasă și cea civilă în România din perspectiva dreptului omului”, în Constantin RUS, Emilian-Iustinian ROMAN (coords.), *The Christian family*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 313-331.
- 31.Cotos, N., “Întâiul Congres de Teologie ortodox”, în *Candela*, anul XLVII (1936), nr. 1-12, p. 205-314.
- 32.“Cronica”, în *Candela*, anul XX (1901), nr. 1, p. 792.
- 33.“Cronica”, în *Candela*, anul XXXII (1913), nr. 10, p. 612.
- 34.Cozman, Ioan, “Cuvântul “canon” în terminologia bisericească. Sensul și folosirea lui în legislația canonică sinodală”, în *Altarul Reîntregirii*, anul IX (2004), nr. 2, p. 232-251.
- 35.Cozman, Ioan, “Căsătoriile mixte în teoria și practica Bisericii Ortodoxe”, în *Altarul Reîntregirii*, anul XV (2010), nr. 2, p. 147-166.

36. Criveanu, Nifon, Mitropolitul Olteniei, “Un om”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. V-VI.
37. “Dechiderea solemnă a primei adunări eparhiale”, în *Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1980, p. 1- 2 din 29.11.1925.
38. Dură, Nicolae, “Impedimente la căsătorie în lumina hotărârilor celei de a doua Conferințe panortodoxe presinodale”, în *Mitopolia Banatului*, anul XXXIV (1984), nr. 7-8, p. 404-416.
39. Dură, Nicolae, “Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 1885-1985*, București, 1987, p. 127-144.
40. Dură, Nicolae, “Principiile canonice, fundamentale , de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în legislația Bisericii Ortodoxe Române”, în *Mărturie Ortodoxă*, anul (1987), nr. 6, p. 127-144.
41. Dură, Nicolae, “Căsătoriile mixte în lumina învățăturii și practicii canonice ortodoxe”, în *Ortodoxia*, anul XL (1988), nr. 1, p. 94-100.
42. Dură, Nicolae, “Dreptul și religia. Normele juridice și normele religios-morale”, în *Analele Universității “Ovidius”*, Seria: Drept și Științe Administrative, vol. I, (2003), p. 19-31.
43. E., Marina, “Temeiuri istorice și canonice ale sinodului permanent”, în *Studii Teologice*, anul XVIII (1966), nr. 3-4, p. 190-214.
44. E., Marina, “Organizarea sinoadelor permanente în Bisericile autocefale”, în *Studii Teologice*, anul XVIII (1966), nr. 5-6, p. 337-354.
45. Erbiceanu, Constantin, “Material inedit pentru Istoria Dreptului Canonic Oriental. Manuscriptul grecesc al lui Manuel Malax notarul”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XVI (1893-1894), nr. 2, p. 319-334.
46. Erbiceanu, Constantin, “Canoanele Sfinților Apostoli”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXI (1897-1898), nr. 4, p. 379-404.
47. Erbiceanu, Constantin, “Canoanele sfinților și prea lăudaților apostoli comentate”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXIII (1899-1900), nr. 9, p. 725-752; nr. 10, p. 849-874; nr. 11, p. 988-1019.

- 48.Erbiceanu, Constantin, “Biserica Ortodoxă și constituția ei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXIII (1899-1900), nr. 12, p. 1081-1105.
- 49.Erbiceanu, Constantin, “Canoanele Sinoadelor Ecumenice”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXIV (1900-1901), nr. 5, p. 412-443.
- 50.Erbiceanu, Constantin, “Despre relația între Dreptul bisericesc și legile civile ale Statului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXX (1902-1903), nr. 6, p. 601-612.
- 51.Erbiceanu, Constantin, “Autoritatea bisericească și organismele ei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XXVI (1902-1903), nr. 6, p. 644-651.
- 52.Erbiceanu, Constantin “Câteva cuvinte despre Dreptul Bisericesc și mai întâi despre Biserica văzută și nevăzută” în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXI (1907-1908), nr. 6, p. 642-651.
- 53.Erbiceanu, Constantin, “Câteva teorii de drept bisericesc ortodox”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXIII (1909-1910), nr. 9, p. 987-998.
- 54.Erbiceanu, Constantin, “Judecata în Biserica Ortodoxă”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXV (1911-1912), nr. 11, p. 1243-1251.
- 55.Erbiceanu, Constantin, “Chestiuni de drept bisericesc”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXVI (1912-1913), nr. 8, p. 768-773.
- 56.Erickson, John, “Autocephaly in Orthodox Canonical Literature to the thirteenth century”, în *Saint Vladimir’s Theological Quarterly*, anul XV (1971), nr. 1-2, p. 28-41.
- 57.Farcașiu, Asist. Drd. Lucian, “Preocupări de teologie pastorală în opera Mitropolitului Antonie Plămădeală al Ardealului”, în *Studii Teologice*, anul I (2005), nr. 4, p. 142-170.
- 58.Farcașiu, Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian, “Preocupări de Teologie Liturgică și Pastorală ale profesorilor de la Institutul și Academia Teologică și din Arad, reflectate în paginile publicației “Biserica și Școala”, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Pr. Conf. Dr. Lucian Farcașiu, Pr. Conf. Dr. Caius Cuțaru (coords.), în vol. *195 de ani de învățământ teologic ortodox la Arad (1822-2017). Biserica și Școala – 140 de ani de istorie și cultură ecleziastică la Arad*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2017, p. 180-222.

- 59.Firmilian, Mitropolitul, “Consfăturirile Cultelor”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 331-337.
- 60.Floca, Ioan, “L’autocéphalie dans l’Eglise orthodoxe roumaine”, în *Kanon*, anul 1981, nr. 5, p. 104-113.
- 61.Floca, Ioan, “Faze și etape ale stărilor de independență de tip autonom și autocefal în Biserica ortodoxă Română”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXX (1985), nr. 5-6, p. 288-298.
- 62.Floca, Ioan, “Căsătoriile mixte în lumina învățaturii și practicii ortodoxe”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXXIII (1988), nr. 5, p. 30-36.
- 63.Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., “Impedimente la căsătorie și cununie”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXXIV (1989), nr. 1, p. 30-36.
- 64.Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., “Rudenia ca impediment la căsătorie și cununie”, în *Studii Teologice*, anul XLIV (1992), nr. 1-2, p. 17-32.
- 65.Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., “Contribuții transilvane la dezvoltarea legislației și a studiului Dreptului bisericesc”, în vol. *Contribuții transilvănene la Teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988, p. 273-304.
- 66.Florea, Pr. Lucian, “Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la Conferințele Interortodoxe din prima jumătate a secolului XX”, în *Ortodoxia*, anul XIV (1962), nr. 1-2, p. 181-197.
- 67.Galeriu, Constantin, “Autocefalie și Ortodoxie. Aspecte ecclesiologice”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, București, 1987, p. 202-233.
- 68.Gârboviceanu, Petre, “Dimitrie Boroianu, *Dreptul bisericesc*, Iași, 1899”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXII (1898), nr. 8, p. 799-801.
- 69.Gârboviceanu, Petre, “Vasile Pocitan, Compendiu de Drept bisericesc”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXII (1898), nr. 8, p. 799.
- 70.Gârboviceanu, Petre, “Dimitrie Boroianu, *Dreptul bisericesc*, Iași, 1899”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXIII (1899), nr. 2, p. 228-230.
- 71.Gârboviceanu, Petru, “Constantin Ebriceanu”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXXVI (1913-1914), nr. 1, p. 76.

- 72.Gholam, Samir, “Obiceiul ca izvor în dreptul romano-bizantin și în tradiția patristico-canonică a Bisericii Ortodoxe”, în *Studii Teologice*, anul XXVII (1975), nr. 5-6, p. 452-463.
- 73.*Glasul Bucovinei*, anul VII, nr. 1513, p. 1, din 01.04.1924.
- 74.*Glasul Bucovinei*, anul VII, nr. 1623, p. 1, din 23.08.1924.
- 75.*Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1821, p. 5, din 07.05.1925.
- 76.*Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1851, p. 1, din 16.06.1925.
- 77.*Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1895, p. 2, din 11.08.1925.
- 78.*Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1980, p. 1-2, din 29.11. 1925.
- 79.*Glasul Bucovinei*, anul VIII, nr. 1981, p. 2, din 01.12. 1925.
- 80.*Glasul Bucovinei*, anul X, nr. 2528, p. 1-2, din 13.11.1927.
- 81.*Glasul Bucovinei*, anul X, nr. 2539, p. 2, din 27.11.1927.
- 82.*Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2793, p. 2, din 23.10.1928.
- 83.*Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2799, p. 2-3, din 31.10.1928.
- 84.*Glasul Bucovinei*, anul XI, nr. 2821, p. 2, din 28.11.1928.
- 85.*Glasul Bucovinei*, anul XII, nr. 2934, p. 1, din 27.04.1929.
- 86.*Glasul Bucovinei*, anul XIII, nr. 3133, p. 2, din 13.01.1930.
- 87.*Glasul Bucovinei*, anul XIII, nr. 3334, p. 2, din 30.09.1930.
- 88.*Glasul Bucovinei*, anul XVII, nr. 4274, p. 1, din 22.03.1934.
- 89.Grecu, N., “Afinitatea – instituție a dreptului familiei” în revista *Dreptul*, (1995), nr. 10-11, p. 79-82.
- 90.Gorazd, Episcop ortodox al Cehiei și Moraviei, “În amintirea lui Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. VII - XI.
- 91.Grigoriță, Georgică, “Autonomie et synodalité dans l’Eglise orthodoxe (les prescriptions des saints canons et les réalités ecclésiales actuelles”, în *Studii Teologice*, anul V (2009), nr. 1, p. 141-214.
- 92.Grigoriță, Georgică, “Autocefalia în Biserica Ortodoxă. Studiu canonic”, în *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, 2010, p. 65-82.
- 93.Grigoriță, Georgică, “Autocefalia în sinodalitate. Autonomia eclezială în Biserica din punct de vedere canonic”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXXX (2010), nr. 1, p. 229-259.

94. Grigoriță, Georgică, “Căsătoria potrivit dreptului canonic ortodox”, în Constantin RUS, Emilian-Iustinian ROMAN (coords.), *The Christian family*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 138-158.
95. Grigoriță, Arhid. Prof. Dr. Georgică, “Theologie canonique et droit ecclesiastique: une relation synergique et complémentaire”, în *Studii Teologice*, anul XV (2019), seria a III-a, nr. 1, p. 79-116.
96. Grigoriță, Pr. Prof. Univ. Dr. George, “Continuitate și înnoire în organizarea Bisericii Ortodoxe Române”, în *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2022, p. 11-36.
97. Iacob, Dr. Lazăr, “Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939,1940,1941), p. XXXI-XXXVIII.
98. Iacob, Dr. Lazăr, “Dr. Valerian Șesan”, *Studii Teologice*, anul VIII, 1940, Tipografia Cărților Bisericești, volumul I, p. 188-195.
99. Ioniță, Pr. Viorel, “The Vision of Unity in the multilateral dialogues and in the bilateral dialogues of the Orthodox Churches with other churches”, în *Studii Teologice*, anul IV (2008), nr. 3, p. 23-29.
100. Ivan, Iorgu, “Pravila cea mare de-a lungul vremii”, în *Studii Teologice*, anul IV (1952), nr. 9-10, p. 510-609.
101. Ivan, Iorgu, “Autonomia Bisericii în concepția I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan”, în vol. *Omagiu I.P.S. Mitropolit Nicolae Bălan la 50 de ani de arhierie*, Sibiu, 1956, p. 155-172.
102. Ivan, Iorgu, “Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XLV (1969), nr. 3-4, p. 155-165;
103. Ivan, Prof. Dr. Iorgu, “Importanța principiilor fundamentale canonice de organizare și administrație, pentru unitatea Bisericii”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XLV (1969), nr. 3-4, p. 155-165.
104. Ivan, Iorgu, “Catedra de Drept Bisericesc la Facultatea de teologie și Institutul teologic din București între 1881-1981”, în *Studii Teologice*, anul XXXIII (1981), nr. 7-10, p. 588-595.

105. Ivan, Iorgu, “Dimitrie Boroianu (1864-1951), în *Studii Teologice*, anul XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 40-41.
106. Ivan, Prof. Iorgu, “Căsătoria – Sfânta Taină a Bisericii și instituție juridică” în *Biserica Orodoxă Română*, anul CI (1983), nr. 9-10, p. 732-755.
107. Ivan, Iorgu, “Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române – un veac de la recunoașterea ei”, în *Studii Teologice*, anul XXXVIII (1986), nr. 2, p. 14-38
108. Ivan, Iorgu, “Etnosul-neamul, temei divin și principiu fundamental canonic al autocefaliei bisericești”, în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, Bucurest, 1987, p. 186-201.
109. Laiou, Angeliki E., “Marriage Prohibitions, Marriage Strategies and the Dowry in Thirteenth-Century”, în *La Transmission du Patrimoine: Byzance et l'aire méditerranéenne*, edited by Joelle Beaucamp and Gilbert Dagron, Paris: Boccard, 1988, p. 129-160.
110. Loichița, Dr. Vasile, “În amintirea lui Dr. Valerian Șesan (1878-1940)”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XIV-XXX.
111. M., Ciucur, “Principiul adaptării unităților teritoriale bisericești la împărțirea administrativ-politică de stat în secolele I-VI”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei* anul LIII (1977), nr. 7-9, p. 555-566.
112. Marcu, Pr. Prof. Dr. Grigore T., “Însemnări”, în *Revista Teologică*, anul XXX (1940), nr. 9-10, p. 525.
113. Marga, Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie, “Mitropolitul Andrei Șaguna, om providențial în istoria dreptului Bisericii și a națiunii române”, în *Acta Universitatis Lucian Blaga – Iusrisprudenția*, anul 2004, nr. 1-2, p. 86-94.
114. Marga, Irimie, “Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, în *Revista Teologică*, anul XVII (2007), nr. 3, p. 162-175.
115. Marga, Irimie, “Teologia Dreptului Canonic Ortodox”, în *Statutul actual pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Tradiție și înnoire*, Presa Universitară Clujeană, Editura Diecezana, Cluj-Napoca, Caransebeș, 2016, p. 324-335.

116. “Memoriul Facultății de Teologie din Cernăuți privitor la ridicarea bisericii române la ragul de patriarhie”, în *Glaspul Bucovinei*, anul VII, nr. 1717, p. 1 din 18.12.1924.
117. Mihoc, Vasile, “Canonul și inspirația Sfintei Scripturi văzute din punct de vedere ortodox”, în *Ortodoxia*, anul XLI (1989), nr. 3, p. 20-30.
118. Mititelu, Cătălina, “Elemente de drept matrimonial în Pravilele românești tipărite din secolul al XVII-lea”, în *Dionysiana*, anul 2008, nr. 1, p. 412-419.
119. Mititelu, Cătălina, “Reglementări ale Noului Cod civil român privind logodna”, în *Revista Națională de Drept*, anul 2018, nr. 7-9, p. 59-62.
120. Moldovan, Ilie, ”Canoanele și raportul lor cu Revelația divină”, în *Ortodoxia* anul XXVIII (1976), nr. 2, p. 365-373.
121. Moldovan, Ilie “Etnicitate și autonomie. Considerații de ordin teologic-moral, cu ocazia aniversării autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, Bucurest, 1987, p. 234-267.
122. Nica, Târgovișteanul, Antim, “A doua Conferință Panortodoxă de la Rhodos (16-19 septembrie 1963), în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXI (1963), nr. 9-10, p. 898-915.
123. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, “În amintirea unui bun prieten”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. III-IV.
124. Nicolaescu, Diac. N., I., “A treia Conferință Panortodoxă de la Rodos”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXII (1964), nr. 11-12, p. 1005-1018.
125. P., VI., “Profesorul Valerian Șesan”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VII (1940), nr. 5, p. 1-2.
126. Păcurariu, Mircea, “Andrei Șaguna – teologul”, în *Tabor*, anul II (2009), nr. 11, p. 5-12.
127. Perșa, Răzvan, ”Sensurile termenului „καὶνόν”, în Tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe în primele patru secole”, în *Astra Salvensis*, anul IV (2016), nr. 7, p. 20-39.
128. Pîrvu, Constantin, “Dreptul de devoluțiune”, în *Studii Teologice*, anul VI (1954), nr. 6 p. 386-398.

129. Plămădeală, Antonie, “Opinii asupra pregătirii Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în *Ortodoxia*, anul XXIX (1977), nr. 2, p. 232-257.
130. Plătică, Mihail, “Contribuția lui Constantin Erbiceanu la studiul Dreptului bisericesc la noi”, în *Studii Teologice*, anul XII (1960), nr. 5-6, p. 393-409.
131. Plătică, Mihail, “Canonistul Clementie Popovici. Contribuția lui la dezvoltarea dreptului bisericesc ortodox”, în *Studii Teologice*, anul XII (1961), nr. 5-6, p. 349-363.
132. Popovici, Constantin, “Fontânele și codicii Dreptului bisericesc”, în *Candela*, nr. 11, (1885), p. 661-668.
133. Popovici, Constantin, “Caracterul și pozițiunea Dreptului bisericesc în organismul științelor”, în *Candela*, nr. 7 (1890), p. 428-441.
134. Popovici, Prof. Dr. Nicolae, “Codificarea dreptului bisericesc ortodox răsăritean”, în vol. *Omagiu Înaltpreasfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, Sibiu, p. 678-681.
135. Prahova, Dr. N., Popescu, “Profesorul Dr. Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XXXIX-XL.
136. Prahova, Popescu, “Canonizarea în Biserica Ortodoxă”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939-1941), p. 421-488.
137. Prelipcean, Vl., “Profesorul Valerian Șesan”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. L-LII.
138. Puiu, Pr. Dr. I., “Preotul profesor Dr. Valerian Șesan în administrația bisericească”, în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XLIII-XLIX.
139. Rados, Leonidas, “Un student teolog la începuturile Universității din Iași: Constantin Erbiceanu (1860-1864)”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, 3/2012, p. 77-119.
140. Rados, Leonidas, “Între aplecarea spre învățătură și utilitatea civică: studiile teologice ale lui Constantin Erbiceanu la Atena (1865-1868)”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, 3/2012, p. 77-119.

141. Rados, Leonidas, “Un intelectual ortodox, pionier în studiile culturale: Constantin Erbiceanu (1838-1913)”, în Constantin ERBICEANU, *Ulfiila. Viața și doctrina lui*, București, 2013, p. 15.
142. Rados, Leonidas, “Intinerarul școlar al junelui teolog Constantin Erbiceanu (1844-1858)”, în Mihalache, Cătălin, Rados, Leonidas, *Educația publică și condiționările sale (secolele XIX-XX)*, Iași, 2015, p. 197-222.
143. Rados, Leonidas, “Constantin Erbiceanu, profesor la Seminarul de la Socola (1868-1886)”, în *Historia Universitatis Iassiensis*, 6/2015, p. 57-186.
144. Rezuș, Dr. Petru, “Canonistul ortodox Dr. Valerian Șesan”, în *Altarul Banatului*, anul II (1945), nr. 1-2, p. 77-78.
145. Roman, Emilian-Iustinian, “Κανόν – chintesența legislației bisericești actuale”, în Constantin DRON, *Valoarea actuală a canoanelor*, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 23-46.
146. Rus, Constantin, “Importanța canoanelor Sinodului II ecumenic pentru organizarea și disciplina Bisericii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul CI (1983), nr. 3-4, p. 272-285.
147. Rus, Constantin, “Principii de organizare și disciplină bisericească în canoanele Sinodului VII ecumenic de la Niceea din anul 787”, în *Mitropolia Banatului*, anul XXXVII (1987), nr. 2, p. 40-57.
148. Rus, Constantin, “Contribuții ale canoniștilor români în trecut și în prezent în probleme de Drept bisericesc”, în *Anuarul Facultății de Teologie din Arad*, anul I (1994-1995), p. 33-60.
149. Rus, Constantin, “Canoanele Bisericii și funcția lor ecleziologică”, în *Altarul Banatului* anul XI (2000), nr. 7-9, p. 37-46.
150. Rus, Constantin, “Contribuții în domeniul Dreptului bisericesc din Eparhia Aradului în trecut și astăzi”, în vol. *Facultatea de Teologie Ortodoxă la zece ani de existență*, Arad, 2001, p. 231-250.
151. Rus, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin, “Căsătoriile mixte și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe”, în *Teologia*, anul VIII (2004), nr. 4, p. 115-142.

152. Rus, Constantin, “Probleme referitoare la autocefalie”, în *Prezența Bisericilor într-o Europă unită. O nouă dimensiune a dialogului ecumenic și intrereligios*, Arad, 2005, p. 209-238.
153. Rus, Consatntin, “The Canons of the Church and their ecclesiastical function: some remarks”, în *Iura Orientalia* II, II (2006), p. 67.
154. Rus, Constantin, “Principii și dispoziții de organizare și disciplină bisericească în canoanele Sinodului al VII-lea Ecumenic”, în *Teologia icoanei și provocările ei în lumea contemporană*, Editată de Centrul de Studii Teologice-istorice și de prognoză pastoral-misionară al Facultății de Teologie, Arad, 2008, p. 21-42.
155. Rus, Constantin, “Unity and Autocephaly. Some canonical remarks”, în *The Place of Canonical Principles in the Organization and working of Autocephalous Orthodox Churches, The Canon Law International Symposium*, The Orthodox heology Faculty's Center od Theological-Historical Studies and Pastoral-Missionary Prognosis, Arad, 2008, p. 135-171.
156. Rus, Constantin, “Documentul de la Ravena și viitorul dialogului între ortodocși și catolici. O abordare canonică”, în *Altarul Banatului*, anul XXII (2011), nr. 11-12, p. 116-135.
157. Rus, Constantin, Marga, Irime, Vlaicu, Patriciu, “Dezvoltarea studiilor canonice”, în *Teologia ortodoxă în secolul XX și la începutul secolului al XXI-lea*, Editura Basilica, București, 2011, p. 592-634.
158. Rus, Constantin, “Canonul 34 apostolic și implicațiile sale canonice”, în *Ortodoxia*, anul V (2013), nr. 2, p. 68-83.
159. Rus, Constantin, “Termenul digamoi (căsătorii a doua oară) din canonul 8 al Sinodului I Ecumenic. Considerații canonice”, în Cosmin PANȚURU (ed.), *Tradiție și modernitate în mărturisirea credinței. 100 de ani de la sfințirea bisericii Sf. Ilie din Timișoara-Fabric*, Sibiu, 2013, p. 221-236.
160. Rus, Constantin, “Disciplina penitențială după canoanele Bisericii Ortodoxe”, în Florin Dobrei, (coord.), *Dreptul canonic viața Bisericii. În*

- memoriam Preot profesor dr. Liviu Stan (1910-1973)*, Editura Reîntregirea a Arhiepiscopiei Alba Iuliei, Alba Iulia, 2013, p. 339-358.
161. Rus, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin, “Căsătoria după canoanele ratificate de Sinodul al II-lea Trulan”, în Constantin Rus, Emilian-Iustinian Roman (coords.), *The Christian family*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013 p. 70-123.
162. Rus, Constantin, “Canonul 4 al Sinodului I Ecumenic și importanța lui pentru organizarea Bisericii”, în Pr. Dr. Daniel Alic (coord.), *Taină și Mărturisire, Simpozionul internațional Caransebeș, 13-14 mai 2013*, Editura Episcopiei Caransebeșului și Editura Art Press, Caransebeș, Timișoara, 2014, p. 222-235.
163. Rus, Constantin, “Canonul 5 al Sinodului I Ecumenic și importanța lui pentru dreptul canonic ortodox”, în Marius Țepelea, Mihai Brie, Viorel Popa (coords.), *Epoca, personalitatea și contribuția împăratului Constantin cel Mare la libertatea și consolidarea Bisericii creștine. Simpozionul internațional – Oradea, 23-24 mai 2014*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2014, p. 56-75.
164. Scriban, Arhmandritul Iuliu, “Congresul profesorilor de teologie în Atena”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LIV (1939), nr. 11-12, p. 733-751.
165. “Sesiunea extraordinară a adunării eparhiale” în *Glasul Bucovinei*, anul IX, nr. 2228, din 17.10.1926, p. 1.
166. Slevoacă, Pr. Dr. Ștefan, “Funerariile profesorului Dr. Valerian Șesan”, în *Cuvântul Preoțesc*, anul VII (1940), nr. 5, p. 2-6.
167. Soare, G. I., “Impedimentele la căsătorie și motivele de divorț”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XLI (1943), nr. 4-6, p. 230-264.
168. Stan, Dr. Liviu, “Prof. Dr. Valerian Șesan”, în *Telegraful Român*, anul LXXXVII (1940), nr. 21, p. 3.
169. Stan, Liviu, ”Relațiile dintre Biserică și Stat. Studiu istorico-juridic”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 353-461.
170. Stan, Liviu, “Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște”, în *Studii Teologice*, anul IV (1952), nr. 9-10, p. 561-579.

171. Stan, Liviu, “Cu privire la un viitor Sinod ecumenic”, în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 583-603.
172. Stan, Pr. Liviu “Legislația bisericească a IPS Patriarh Justinian”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXI (1953), nr. 5-6 p. 503-516.
173. Stan, Pr. Prof. Liviu, “Legislația bisericească și valoarea ei canonică”, în *Mitropolia Olteniei*, anul VI (1954), nr. 11-12, p. 598-617.
174. Stan, Liviu, “Despre autocefalie”, în *Ortodoxia*, anul VIII (1956), nr. 3, p. 369-396.
175. Stan, Liviu, “Despre autonomia bisericească”, în *Studii Teologice*, anul X (1958), nr. 5-6, p. 376-393.
176. Stan, Liviu, “Tradiția pravilnică a Bisericii”, în *Studii Teologice*, anul XII, nr. 5-6, mai-iunie, 1960, p. 339-368.
177. Stan, Liviu “Autocefalia și autonomia în Ortodoxie”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XIII (1961), nr. 5-6, p. 278-316.
178. Stan, Pr. Prof. Liviu, “Obârșia autocefaliei și autonomiei”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XIII (1961), nr.1-4, , p 80-113.
179. Stan, Liviu, “Despre recepția de către Biserică a hotărârilor sinoadelor ecumenice”, în *Studii Teologice*, anul XVII (1965), nr. 7-8, p. 395-401.
180. Stan, Liviu, “Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii ortodoxe față de el”, în *Ortodoxia*, anul XX (1968), nr. 7-8, p. 395-401.
181. Stan, Liviu, “Codificarea canoanelor”, în *Studii Teologice*, anul XXI (1969), nr. 9-10, p. 627-648.
182. Stan, Liviu, “Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic”, în *Studii Teologice*, anul XXIII (1971), nr. 3-4, p. 190-211.
183. Stan, Liviu, ”Contribuții și poziții ale teologilor români în probleme de drept bisericesc”, în Stan, Liviu, *Biserica și Dreptul, 1.Teologia Dreptului*, Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga (coord.), Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 114-162.
184. Stan, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu, “Contribuții remarcabile ale canoniștilor români din trecut”, în Stan, Liviu, *Biserica și Dreptul, Biserica și Dreptul*,

- I. Teologia Dreptului*, Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga (coord.), Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 119-136.
185. Stan, Liviu, "Codificarea canoanelor", în Stan, Liviu, *Biserica și dreptul*, 2. *Izvoarele Dreptului Canonic Ortodox*, Pr. Conf. Univ. Dr. Irimie Marga (coord.), Editura Andreiana, Sibiu, 2012, p. 78-118.
186. Stăniloae, Dumitru, "Opinii în legătură cu viitorul Sfânt și Mare Sinod Ortodox", în *Ortodoxia*, anul XXV (1973), nr. 3, p. 425-439.
187. Streza, Laurențiu, "Însemnări asupra operei canonice a Mitropolitului Andrei Șaguna", în *Memoriam: Mitropolitul Andrei Șaguna 1873-2003*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 22-33.
188. Șaguna, Andrei, "Împărtășiri dintr-unu manuscris, ce tracteaza despre Dreptul Canonic alu Bisericeii greco-resaritene ortodoxe ecumenice", în *Telegraful Român*, nr. 1, 1/13 ianuarie (1867), p. 2-3.
189. Șesan, Prof. Dr. Milan, "Familia Șesan", în *Candela*, anul L-LII, 1939-1941, p. LXXIII-XCVI.
190. Șesan, Milan, "Obigatoritatea căsătoriei bisericești după canonistul Dr. Valerian Șesan" în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LIX (1941), nr. 1-2, p. 518-535.
191. Tomescu, Dr. C. N., "Arhipresviter stavrofor Dr. Valerian Șesan", în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. XLI-XLII.
192. Totolici, Pr. Teodor, "Profesorul nostru de Drept bisericesc", în *Candela*, anul L, LI, LII (1939, 1940, 1941), p. LIII-XLV
193. *Universul*, anul L, nr. 170, p. 7.
194. Vasilescu, Emilian, "O nouă orientare în relațiile dintre cultele religioase", în *Ortodoxia*, anul IV (1952), nr. 3-4, p. 602-614.
195. Vîlcu, Virgiliu, "Convocarea Sinoadelor Ecumenice", în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul LV (1979), nr. 7-8, p. 478-491.

IV. SURSE WEB

1. Articolul 373 din Codul civil, <https://www.codulcivil.ro/art-373-motive-de-divort/>, accesat la data de 17.02.2022.

2. Atanasie cel Mare, https://ro.wikipedia.org/wiki/Atanasie_din_Alexandria, accesat la data de 29.09.2022.
3. <https://dexonline.ro/definitie/moral%C4%83/551035>, accesat la data de 22.11.2022.
4. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, <https://basilica.ro/patriarhul-explica-formula-unica-de-functionare-a-adunarii-nationale-bisericesci/>, accesat la data de 29.09.2022.
5. Despre Statutul Bisericii Ortodoxe Române, <https://patriarhia.ro/images/documente/Statutul%20pentru%20organizarea%20si%20functionarea%20Bisericii%20Ortodoxe%20Romane.pdf>.
6. Despre evoluția vârstei de pensionare: <http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMJS/Transparenta-decizionala/5210-A5-.pdf>, accesat la data e 28.09.2022.
7. Despre vârsta de pensionare: https://www.colorful.hr/varsta-de-pensionare-aplicarea-noilor-prevederi-in-functie-de-categoriile-sociale/?utm_term=&utm_campaign=NNC+%7C+Search+%7C+Dynamic&utm_source=adwords&utm_medium=ppc&hsa_acc=9670787410&hsa_cam=16217427751&hsa_grp=133900872232&hsa_ad=582163309858&hsa_src=g&hsa_tgt=dsa19959388920&hsa_kw=&hsa_mt=&hsa_net=adwords&hsa_ver=3&gclid=CjwKCAjwvvsqZBhAIEiwAqAHEIbBGz0p8Xp3JwjEzs1xODQF9fdJpFZBHHbfKisbeEMK6ZtE1vVNBWxoC2I8QAvD_BwE, accesat la data de 28.09.2022.
8. Definiția tribunalului, <https://dexonline.ro/definitie/tribunal>, accesat la data de 03.11.2022.
9. Episcopia Italiei, <https://episcopia-italiei.it/index.php/ro/almanahul-episcopiei/142-sfantul-si-marele-sinod/6819-sfantul-si-marele-sinodautonomia-si-modul-ei-de-proclamare-document-oficial>, accesat la data de 28.02.2022.
10. <https://dexonline.ro/sursa/dex09>, accesat la data de 23.05.2022.
11. Șesan, Valerian: https://ro.wikipedia.org/wiki/Valerian_%C8%98e%C8%99an, accesat la data de 04.05.2022.

- 12.Şesan, Valerian: <https://www.bucpress.eu/cultura/parastas-pentru-un-renumit-teolog-12067>, accesat la data de 04.05.2022.
- 13.Şesan, Valerian: <http://asociatiapovesteaneiseri.weebly.com/despre-noi.html>, accesat la data de 22.02.2022.